

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Hana Tomečková
Trestné činy rasově motivované

Diplomová práce

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Trestné činy rasově motivované vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne

.....

Poděkování

Děkuji JUDr. Ivaně Rabinské, Ph.D. za odborné vedení při vypracovávání mé práce a za vstřícný přístup.

Obsah:

1. Úvod.....	6
2. Vymezení základních pojmů.....	8
2.1 Rasa.....	8
2.2 Rasismus.....	10
2.2.1 Pojem.....	10
2.2.2 Vývoj.....	11
2.3 Trestné činy rasově motivované.....	12
3. Kriminologické aspekty.....	15
3.1 Pachatel.....	15
3.2 Oběť.....	18
3.3 Prevence.....	19
4. Východiska právní úpravy.....	23
4.1 Vnitrostátní předpisy.....	23
4.1.1 Ústava České republiky.....	23
4.1.2 Listina základních práv a svobod.....	23
4.1.3 Trestní zákoník.....	25
4.1.4 Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.....	25
4.2 Mezinárodněprávní dokumenty.....	27
4.2.1 Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace.....	27
4.2.2 Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin.....	28
4.2.3 Dodatkový protokol k Úmluvě o počítačové kriminalitě, týkající se kriminalizace činů rasistické a xenofobií povahy spáchané prostřednictvím počítačových systémů.....	28
4.2.4 Předpisy Práva evropské unie.....	29
5. Analýza platné právní úpravy.....	30
5.1 Trestné činy narušující soužití lidí s rasovým motivem.....	30
5.1.1 Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci.....	30

5.1.2	Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob.....	33
5.1.3	Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod.....	35
5.2	Trestné činy proti lidskosti.....	37
5.2.1	Genocidium.....	38
5.2.2	Útok proti lidskosti.....	39
5.2.3	Apartheid a diskriminace skupiny lidí.....	40
5.2.4	Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka.....	42
5.2.5	Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka.....	45
5.2.6	Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia.....	46
5.3	Modelová situace.....	47
5.4	Rasový motiv u ostatních trestných činů.....	48
6.	Vybrané aspekty slovenské právní úpravy.....	50
7.	Závěr.....	53
8.	Literatura.....	55
9.	Abstrakt/Summary.....	60
10.	Seznam klíčových slov.....	61

1. Úvod

Moje práce nese název Trestné činy rasově motivované, což je zároveň nejvýstižnějším vymezením tématu. Trestní právo zařazením těchto činů reaguje na celospolečenskou situaci, kdy v posledních letech se objevuje nárůst kriminality spojené s rasovým motivem¹, což je fenomén jistě nezdravý, jak dokazuje nejenom snaha českého zákonodárce, ale také koordinace postihu takových trestných činů na evropské, potažmo světové úrovni prostřednictvím mezinárodních smluv. Tolerance a zachování odlišnosti a plurality jsou totiž jedněmi ze zásadních atributů demokratické společnosti. A tyto atributy by si každá společnost měla bránit.

Mým cílem není zjišťovat příčiny rasismu nebo intolerance mezi lidmi z důvodu odlišnosti, to je předmětem mnoha jiných vědních disciplín jako je sociologie, psychologie či antropologie. Cílem mé práce je provést rozbor úpravy trestných činů rasově motivovaných a zjistit, zda české trestní právo jako ultima ratio představuje dostatečnou a komplexní ochranu před společensky nejnebezpečnějšími útoky osob vedenými rasovou pohnutkou.

Přestože na toto téma existuje několik kvalitních a rozsáhlých monografií, z nichž však nejnovější je už z roku 2008, a množství odborných článků, nemyslím si, že trestné činy rasově motivované samostatně patří v trestněprávní nauce k tématům nejčastěji popisovaným či rozebíraným. Podle mého názoru by ale neměly zůstat v pozadí pozornosti zejména s ohledem na celospolečenskou diskuzi, kterou jsou schopné vyvolat i u široké veřejnosti. Proto se na ně zaměřím i já.

Moje práce vychází z právní úpravy platné ke dni 1.3. 2012 a je rozdělena do sedmi kapitol včetně úvodu, závěru. Text vlastní práce obsahuje vymezení nejdůležitějších pojmů, část zabývající se kriminologickým náhledem, a pak východiska, ze kterých čerpá současná právní úprava včetně nově účinného zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Za stěžejní část práce považuji zejména kapitolu pátou, kde uvádím rozbor stávající úpravy. Poslední částí vlastního textu práce, nikoli však co do významu, je krátký exkurz do slovenské právní úpravy, kde se zabývám trestnými činy, které česká úprava této problematiky neobsahuje. V práci nechybí ani možné návrhy de lege ferenda.

Při své práci jsem nečerpala pouze z monografií, odborných článků a znění zákonů, ale také z judikatury. Co se judikatury týká, opírala jsem se i o judikáty vycházející ze znění

¹ I když za rok 2010 byl po dlouhé době zaznamenán mírný pokles trestných činů rasově motivovaných podle Zprávy Ministerstva vnitra o problematice extremismu za rok 2010, s. 30.

dřívějšího Trestního zákona, protože oproti Trestnímu zákoníku nedošlo k podstatnějším změnám, které by způsobily nemožnost uplatnění této judikatury. Práci jsem zpracovávala pomocí metody kompilační, analytické a komparační.

Doufám, že ve své práci najdu odpověď na otázku, do jaké míry je ochrana poskytovaná českým trestním právem komplexní a zda splňuje požadavky dané mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána.

2. Vymezení základních pojmů

Než přistoupím k samotné analýze trestných činů rasově motivovaných, je potřeba přiblížit několik základních pojmů, se kterými v dalším textu pracuji a které jsou pro danou problematiku klíčové a nezbytné.

2.1 Rasa

Z etymologického hlediska je původ pojmu rasa bez větších pochybností. Výraz vychází z arabského „ra’s“, tedy hlava či původ, a do češtiny se dostalo zřejmě přes německé „Rasse“ – plemeno, rasa.²

Co se týká hlediska obsahového, to už tak jednoznačné není. Právní definice pojmu rasa se v českých zákonech nevyskytuje, je tak nutné si vystačit s přístupy jiných oborů.

Hana Frištenská klade při vymezení důraz na genetickou informaci jedinců a uvádí, že rasa je „*souhrn společných dědičných rysů, jimiž se vyznačuje jistá skupina daného druhu lidí.*“³ Josef Wolf podobně jako Frištenská podtrhuje biologický aspekt a rasu definuje jako „*skupinu lidí s podobnými tělesnými vlastnostmi, které vznikly během dlouhého historického vývoje lidstva.*“⁴

Wolf tedy vychází z pojetí biologické antropologie a rasy diferencuje do tří velkých skupin. Rasa euroasijská (europoidní) – bílá původem z Evropy, Přední Asie a severozápadní Indie se vyznačuje málo vystupujícími lícními kostmi, barvou pleti, která je ve škále od velmi světlé až po tmavě hnědou, střední postavou a variabilitou barvy očí a vlasů. Dělení samozřejmě může pokračovat různými podtypy.⁵ Rasa ekvatoriální (negroidní) – černá původem z Afriky je charakterizována velmi tmavou pletí, hustými, tmavými a kudrnatými vlasy, širokými lícními kostmi, širokým nosem a rty, a nízkým čelem. Poslední rasou, kterou Wolf uvádí, je rasa asijsko-americká (mongoloidní) – žlutohnědá. Početně nejzastoupenější rasa původem z asijské pevniny a zahrnující americké Indiány je rozpoznatelná díky své

² MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. s. 509. Jiří Rejzek k tomu uvádí další možný inspirační zdroj v latinském slově „ratio“ – rozum, soustava. Blíže viz REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. 1. vydání, Voznice: Leda, spol. s r.o., 2001. s. 528.

³ FRIŠTENSKÁ, Hana. In ŠÍŠKOVÁ, Tatjana (ed). *Výchova k toleranci a proti rasismu: multikulturní výchova v praxi*. Praha: Portál s.r.o., 2008. s. 13.

⁴ WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a současnosti*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000. s. 35.

⁵ např. typ dinarský, alpínský, nordický apod.

světlé až bronzové pleti, nižší postavě, rovným, tvrdým, tmavým vlasům, vystupujícím lícním partiím, malému nosu a šikmým očím.⁶

Ačkoli by se rasová klasifikace mohla zdát jasnou záležitostí, ne všichni autoři se ztotožňují s klasickým dělením lidstva do tří různých skupin – ras. V poslední době je stále častěji upozorňováno na nebezpečí takového dělení, nezřídka zneužitého k rasistickým projevům, a zároveň jsou připomínány nové genetické výzkumy prokazující jednotný původ lidstva. Tomáš Dacík např. se ve své práci neomezuje na pouhé konstatování a výčet biologických ukazatelů, ale podtrhuje, že při rozlišování lidských ras jde o uměle vytvořená kritéria dělení, a že pojem rasa není možné definovat jednoduše jen pomocí tělesných či genetických znaků.⁷

Podobný názor vyslovují Demjančuk a Drotárová⁸, kteří se při definici pojmu rasy sice odvolávají na „Deklaraci o rase“⁹, nicméně zároveň poukazují na posun v exaktní vědě, která spíše směřuje k závěru, že genetické či biologické znaky nezakládají automaticky příslušnost k určité jasně vymezené skupině lidí. Spíše naopak se objevují tendence nerozdělovat lidi do výše uvedených tří základních skupin, protože definiční znaky, zřejmé i ty méně viditelné, těchto skupin se vzájemně prolínají a každý člověk v sobě nese tyto znaky v různé míře.¹⁰

Z uvedeného je jasné, že neexistuje všeobecně uznaná definice pojmu rasa. Myslím si ale, že i přes výše nastíněnou nejednotnost názorů, pro účel mé práce je nejdůležitější a nejvýstižnější pojetí rasy jako skupiny osob odlišujících se od jiné skupiny zejm. svými fyziologickými popř. společnými kulturními znaky. Podle mého názoru je totiž těžko představitelné, že by se pachatelé trestných činů rasově motivovaných při páchání agrese zabývali myšlenkami nad nejnovějším vývojem antropologie či genetiky.

Při výkladu pojmu rasa v rozhodnutích českých soudů se můžeme setkat s tím, že k pojmu rasa či přesněji rasový motiv přiřazují i např. občany romského původu, přestože z hlediska antropologického patří do rasy europoidní. K tomuto závěru dospěli odborníci jazykovým výkladem trestněprávních ustanovení.¹¹ Při rozhodování je ale možné setkat se i s druhým přístupem ctícím čistě tři rasy, ovšem v takovém případě potom jde u romského

⁶ týž, str. 59 – 68.

⁷ DACÍK, Tomáš. *Člověk a rasa*. Brno: Akademické nakladatelství CERM s.r.o., 2001. s. 76.

⁸ DEMJANČUK, Nikolaj, DROTÁROVÁ Lucia. *Vzdělání a extremismus*. 1. vydání. Praha: Epocha s.r.o., 2005. s. 57.

⁹ UNESCO ji nechalo vypracovat v letech 1950-1951, rozlišuje rasy na kavkazskou (bílou), negroidní a mongolskou.

¹⁰ srov. Člověk – „rasy“ a rasové mýty, Prof. PhDr. Jaroslav Malina, DrSc., Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity, Brno. [citováno 7. října 2011]. dostupné na: www.fhs.cuni.cz/kos/kestazeni/ttexty/rasove_myty.doc

¹¹ srov. Např. usnesení NS ze dne 29.3.2001, sp. zn. 4 Tz 35/2001 či rozsudek NS ze dne 9.10. 1997, sp. zn. 2 Tzn 85/97

etnika o intrarasový konflikt a není možné pachatele patřícího ke stejné rase odsoudit za rasový motiv. Třetí variantou je, jak uvádí Štěchová, že rasu nespojují jenom tělesné znaky, ale i temperament, což je definice širší zahrnující i etnikum a intrarasový konflikt tak nehrozí.¹²

2.2 Rasismus

2.2.1 Pojem

Podobně jako u předchozího pojmu, ani rasismus nemá žádnou platnou právní definici.

Chmelík uvádí, že „*rasismus je nevědecká teorie předpokládající, že biologický a etnický původ určuje kulturní, psychickou (mentální) povahu populací, které se vzájemně dělí na „vyšší“ a „nižší“.* Převzato ideologiemi, které zdůrazňují nadřazenost bílé rasy...“¹³ A zároveň uvádí, že se jedná o určitý projev extremismu.¹⁴ Opět tedy klade důraz spíše na biologický aspekt a na, z filologického hlediska zjevnou, spjatost s termínem rasa. Samotný termín rasa ale, jak jsem uvedla výše, není tak jednoznačný.

Tomáš Dacík poskytuje propracovanější definici, když říká, že se jedná o „*sociální fenomén vycházející z rasových předsudků nebo teorií zdůvodňujících a obhajujících rasovou nerovnost, přičemž rasový aspekt je jen určitým stigmatem.*“¹⁵ Označení rasového aspektu jako stigmatu podle mého názoru otevírá možnost odpoutání se od antropobiologického přístupu k pojmu rasa a nemusí se tedy omezovat čistě na tělesné znaky. Sám pak ve své práci upozorňuje zejména na mocenský aspekt rasismu.¹⁶

Podstatu obou definic nicméně tvoří přesvědčení o vlastnostech intelektuálních, morálce či chování určité skupiny lidí, které jsou této skupině imanentní a na základě kterých jsou jedinci z této skupiny v podstatě předurčení do určitého postavení, ať už nadřazeného či podřazeného.

Rasismus pak dle Herczega můžeme dělit na biologický nebo kulturní, podle toho co, spojuje onu skupinu lidí. Buď je to tedy soubor tělesných znaků, nebo společná kultura. Jiným

¹² ŠTĚCHOVÁ, Markéta (ed). *Právní ochrana etnických menšin v ČR. Závěrečná zpráva z výzkumu. 2002.* Institut pro kriminologii a sociální prevenci. [online] s. 8., [citováno 8.10.2011]. Dostupné na: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/275.pdf>>.

¹³ CHMELÍK, Jan. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty.* Praha: Linde, 2001. s. 10.

¹⁴ ten chápe jako projev nesnášenlivosti doprovázený agresivním jednáním vůči zjevně odlišným jedincům. Extremismus pak rozděluje na náboženský, terorismus, politický extremismus apod. blíže viz Chmelík, Jan. *Extremismus...*

¹⁵ DACÍK, Tomáš. *Člověk a rasa.* Brno: Akademické nakladatelství CERM s.r.o., 2001. s. 78.

¹⁶ blíže viz tamtéž, str. 79

dělením je rasismus individuální (postoje jednotlivců) a institucionální (cílem společenských a státních institucí je diskriminace určité skupiny).¹⁷

Frištenská shodně s Herczegem ještě rozděluje rasismus na měkký a tvrdý. Měkkým rasismem rozumí pasivní společenský postoj, neorganizovaný. Není vnímán jako nezdravý jev, často jej sdílí široká veřejnost. Zatímco tvrdý rasismus je agresivní, projevy takového rasismu jsou často rozpoznatelné i pro laickou veřejnost. Pro tvrdý rasismus už je možné použít i právní termíny jako je hanobení, podněcování, vyhrožování apod.¹⁸

2.2.2 Vývoj

Rasismus je nevědecká teorie, která stojí na myšlence převahy, fyzické i psychické výjimečnosti jedné rasy nad druhou. Vyzvedává určitý okruh lidí a staví je na pomyslný piedestal, aniž by existoval vědecký či alespoň logický důvod.

Jedním z prvních, který přišel s teorií o vyvolenosti jedné rasy, byl Gobineau. V polovině 19. století napsal „Pojednání o nerovnosti lidských ras“, kde bílou rasu vykreslil jako předurčenou k vládnutí nad ostatními, protože je dle něj nejschopnější a nejčistší. Jako nejméně schopnou vnímal Gobineau rasu černou.¹⁹

Na jeho práci navázala řada dalších teoretiků např. Kipling se svojí teorií „o břemeni bílého člověka“, kde bílou rasu staví do pozice odpovědného vychovatele ostatním rasám a označuje to za boží plán. Jiným zástupcem rasistických teorií je H.S. Chamberlain, který vypracoval teorii o nordické rase, kdy tělesné znaky germánské rasy považoval za nejdokonalejší. Germáni jsou podle něj energičtí, vynalézaví a svobodní a tudíž předurčení k vedení.²⁰ Mimo jiné i jeho dílem se později nechal inspirovat Adolf Hitler při vytváření teorie o nadřazenosti arijské rasy.

Evropa ale není jediným místem, kde se rasismus projevoval a kde zanechal hrůzné stopy. Rasisticko-eugenické principy se projevovaly ve Spojených státech amerických zákazem sňatků mezi bílými a černými obyvateli či nucené sterilizaci žen v některých státech USA.²¹ V Jihoafrické republice je pak názorným příkladem nechvalně známá politika apartheidu.

Nelze než doufat, že takto pojmávaný biologický rasismus, který prorůstal až do politických struktur, popř. se stal přímo politikou toho kterého státu, se už nevrátí. V souvislosti se

¹⁷ HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: ASPI a.s., 2008. s. 18.

¹⁸ FRIŠTENSKÁ, Hana. In ŠÍŠKOVÁ, Tatjana (ed). *Výchova k toleranci a proti rasismu: multikulturní výchova v praxi*. Praha: Portál s.r.o., 2008. s. 13.

¹⁹ DEMJANČUK, Nikolaj, DROTÁROVÁ, Lucia. *Vzdělání a extremismus*. 1. vydání. Praha: Epocha s.r.o., 2005. s. 50.

²⁰ WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a současnosti*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000. s.138.

²¹ tamtéž, str.142

zvětšeným zájmem o lidská práva po druhé světové válce²², což pramenilo z tehdejšího společenského klimatu, se i začaly postupně projevovat protirasistické tendence.

2.3 Trestné činy rasově motivované

Trestné činy rasově motivované nemají v Trestním zákoníku žádnou samostatnou hlavu, dokonce je nenajdeme ani všechny pohromadě v jedné ze třinácti hlav. Přesto je možné určité trestné činy na základě podobnosti jejich znaků přiřadit k trestné činnosti s rasovou pohnutkou.

Jak již sám název napovídá, hlavním znakem rasově motivované trestné činnosti je specifický motiv. Typickým znakem a spouštěčem trestného činu je přesvědčení o výjimečnosti, resp. z opačného úhlu pohledu, o méněcennosti jednotlivce či skupiny z důvodu jiné barvy pleti, náboženství, příslušnosti k jinému etniku apod.

Herczeg připomíná, že pachatelé rasově motivovaných trestných činů jsou vedeni předsudky, nehledají čistě ekonomický zisk ze svého jednání, nechtějí se obohatit či uspokojit pudové potřeby²³. Důvodem pro spáchání takové trestné činnosti je pro pachatele negativní emoce – nenávist k odlišnosti. Proto také Herczeg používá, dle mého názoru, velmi výstižný termín „trestné činy z nenávisti“.

Trestné činy z nenávisti pak definuje jako „*protiprávní jednání, které naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu a jeho pohnutkou je apriorní nenávist pachatele vyplývající z příslušnosti oběti útoku k určité rase, etnické skupině, náboženství, třídě či jiné sociální skupině.*“²⁴

Velmi podobnou definici nabízí Chmelík, který charakterizuje rasově motivovanou trestnou činnost jako „*jednání, kterým pachatel verbálně, graficky nebo brachiálně útočí na rasově, národností, vyznáním nebo politickým přesvědčením odlišné občany nebo potlačuje jejich zaručená práva a svobody pro jejich odlišnost.*“²⁵

Společnými znaky trestných činů rasově motivovaných tedy jsou protiprávní jednání, tzn. rozpor s právní normou, naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu uvedeného v zákoně číslo 40/2009 Sb., Trestním zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, a pohnutka, která

²² Deklarace lidských práv a svobod OSN, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace apod.

²³ HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: ASPI a.s., 2008. s. 10.

²⁴ Týž, s. 11.

²⁵ CHMELÍK, Jan. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde, 2001. s. 58. Chmelík dále uvádí jako definiční znak společensky nebezpečné jednání, což ale odkazuje na materiálně – formální pojetí trestného činu, které obsahoval trestní zákon z roku 1961. Trestní zákoník již pracuje s formální pojetím. Více viz JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. s. 120-123.

v daném případě spočívá v nesnášenlivosti, nenávisti, intoleranci k odlišnému jednotlivci či skupině z důvodu rasy, etnika, náboženství apod.

Na specifickou povahu rasově motivovaných trestných činů upozorňuje i Evropský soud pro lidská práva. Např. oproti „běžnému“ násilí klade velký důraz na to, aby vyšetřování rasového motivu bylo vedeno nestranně, objektivně²⁶ a zvláště razantně, aby odráželo společenské odsouzení rasismu.²⁷

Rasový motiv může být přímo vyjádřen v základní skutkové podstatě jako je tomu u trestných činů v následujících ustanoveních:

- § 352 odst. 2 Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci
 - § 355 Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob,
 - § 356 Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod,
 - § 400 Genocidium,
 - § 401 Útok proti lidskosti,
 - § 402 Apartheid a diskriminace skupiny lidí,
 - § 403 Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv člověka a občana,
 - § 404 Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka,
 - § 405 Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia,
- nebo může být obsažen v kvalifikované skutkové podstatě, což je případ např.
- § 140 odst. 1, 3 písm. g) Vražda,
 - § 145 odst. 1, 2 písm. f) Těžké ublížení na zdraví,
 - § 146 odst. 1, 2 písm. e) Ublížení na zdraví,
 - § 149 odst. 1, 2 písm. c) Mučení a jiné nelidské a kruté zacházení,
 - § 170 odst. 1, 2 písm. b) Zbavení osobní svobody,
 - § 171 odst. 1, 3 písm. b) Omezování osobní svobody,
 - § 175 odst. 1, 2 písm. f) Vydírání,
 - § 228 odst. 1, 3 písm. b) Poškození cizí věci.

Pro úplnost ještě uvedu, že rasová, etnická, třídní či jiná podobná nenávistná pohnutka se vyskytuje také ve výčtu přitěžujících okolností v § 42 písm. b) Trestního zákoníku.

²⁶ K objektivitě a nestrannosti českých orgánů činných v trestním řízení blíže viz zajímavý článek VUČKA, J. Nad rolí národnosti v rozhodování orgánů činných v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2011, r. 10, č. 7, s. 192-195.

²⁷ KONŮPKA, P. Právo poškozeného na účinné a nezávislé vyšetření některých trestných činů jako základní lidské právo. *Státní zastupitelství*, 2010, č. 9, s. 7-16.

Způsoby spáchání trestné činnosti rasově motivované jsou různé. Nejčastěji se jedná o útoky verbální, grafické vyjádření nebo brachiální útoky.²⁸

Verbální útok je páchan prostřednictvím nadávek, provoláváním rasistických hesel, slovních urážek popř. koncertů s rasistickými texty. Pachatel se nedostane do přímého fyzického kontaktu s napadenou osobou. Nejčastějším způsobem spáchání verbálního útoku je pronášení fašistických hesel a slovní urážky pro rasovou rozdílnost.²⁹

Grafické vyjádření znamená písmem, tiskem, obrazem popř. zvukovým záznamem. Vyobrazeny bývají samozřejmě symboly, které jsou spjaté s nesnášenlivostí a odporem k odlišnosti. Např. zobrazení hákového kříže, rasistické nápisy na domech. Charakteristické je vydávání časopisů, tzv. zinů.³⁰

Při brachiálním útoku používá agresor psychického nebo fyzického násilí tzn. z těchto tří forem páchaní trestné činnosti se jedná o nejbrutálnější zásah do integrity člověka či jeho majetku.

²⁸ HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: ASPI a.s., 2008. s.152.

²⁹ CHMELÍK, Jan. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde, 2001. s. 60.

³⁰ Týž, s. 60

3. Kriminologické aspekty

Kriminologie je empirickou vědou, která má k trestněprávní nauce úzký vztah. Nerozebírá ale trestné činy z hlediska normativních definic nebo dodržování procesních pravidel. Jedná se o neprávní vědu zkoumající kriminalitu a trestný čin jako reálně existující jev, jeho okolnosti, pachatele, oběti či prevenci.³¹

Je přínosná v tom smyslu, že poskytuje vědecky získané poznatky o stávající realitě, čímž může dávat podněty pro trestní právo tak, aby korespondovalo se společenským stavem a potřebami. Kriminologie se neomezuje pouze na podněty, ale poskytuje také trestnímu právu zpětnou vazbu např. při zkoumání účinnosti trestního stíhání, recidivy či kriminalizace.³²

Rasismus a kriminalitu s rasovým podtextem kriminologie řadí mezi sociálně patologické jevy³³ a je častým předmětem jejího zkoumání.

Zvláště u rasově motivované trestné činnosti zkoumání typologie a motivace pachatelů, otázka viktimizace a možnosti prevence dotvářejí celkový náhled na tyto činy. Kriminologií zjištěné skutečnosti mohou podle mého pomoci lépe pochopit tento stále častěji se objevující fenomén.

3.1 Pachatel

Pod pojmem pachatel v kriminologickém slova smyslu je potřeba si představit širší okruh osob, než jaký chápe trestní právo. Kriminologie se zabývá i osobami, které překračují dosah trestního práva pro svůj věk, nepříčetnost, ale i osobami, které mají potenciál trestný čin spáchat. U pachatelů je zkoumáno pohlaví, věk, psychické předpoklady, sociální prostředí, recidiva, popř. zaměstnání, dosažené vzdělání apod. Sice neexistuje přesně daný typ pachatele u jednotlivých trestných činů, přesto lze vysledovat určité charakteristiky a podobnosti u jistých skupin trestné činnosti a trestná činnost s rasovým motivem je jednou z nich.

Podle kriminologů je velká část páchána mladistvými nebo tzv. „mladými dospělými“ tzn. osobami, které již dosáhly 18 let, ale ještě nepřesáhly hranici 24 let. Podle zprávy o extremismu Ministerstva vnitra za rok 2010 v České republice za tento rok převažovali

³¹ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef, a kol. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008. s. 27.

³² Tamtéž

³³ více viz MAREŠOVÁ, A. Sociálně patologické jevy. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 2, s. 52-57.

pachatelé mezi lety 21 – 29.³⁴ Novotný toto zjištění přičítá potřebám mladých lidí náležet do preferenčních skupin, patřit do komunity stejně smýšlejících vrstevníků, která má jasně daný cíl a zároveň danou skupinu, vůči které je nutné se vyhranit. Nejedná se o organizované skupiny, pouze osoby sdružené na základě jistého společného znaku, např. škola, sídliště, sport apod.³⁵ Mladí lidé s dosud nevyzrálou osobností jsou obecně náchylnější k nekritickému přejímání názorů.

Nebezpečí takových skupin, jak upozorňuje Kuchta, spočívá v pocitu určitého kolektivního bezpečí.³⁶ Odpovědnost je přesouvána na vůdce skupiny popř. úplně mizí a nastupuje falešný pocit beztrestnosti. Jednání v takových skupinách je nezřídkou impulzivní, nepromyšlené, poháněné snahou identifikace se skupinou. Někdy je uváděn termín „rasistická subkultura“.³⁷

Kromě potřeby identifikace se skupinou je další motivací většinou již dospělých pachatelů seberealizace a nespokojenost s vlastním životním postavením. Pachatelé mají vsugerovanou představu, že za jejich osobním neúspěchem stojí příslušníci určitého minoritního etnika. Takoví příslušníci jsou pachateli vnímáni pouze jako žadatelé o sociální dávky beze snahy o obživu vlastní prací.³⁸ Dospělí pachatelé mají často nízkou životní úroveň a nízké vzdělání. Herczeg tento druh pachatelů označuje jako „ekonomicky a sociálně motivované“.³⁹ Jiným motivem, který je nasnadě a nejsnáze viditelný, je sympatizování s extremistickými hnutími a xenofobní povaha pachatelů.

Trestných činů s rasovým motivem se ale nedopouštějí pouze příslušníci majoritní populace. Jsou zaznamenány příklady tzv. rasismu naruby či obráceného rasismu, kdy byla pachatelem naopak osoba z etnické menšiny např. případ napadení muže z Karlovarska.⁴⁰

Stále více ve spojení s rasovými trestnými činy se dostává do popředí i role masmédií. Především u mladých či mladistvých pachatelů jsou masmédiá jedním z možných formujících kriminogenních faktorů. Jak jsem už naznačila výše, mladí lidé mají tendence k popírání

³⁴ Výroční zpráva Ministerstva vnitra o problematice extremismu.[online]. [cit. dne 13. 12. 2011]Dostupné na<<http://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>>

³⁵ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef, a kol. *Kriminologie*.s. 461

³⁶ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. s. 271.

³⁷ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 1998. s. 89.

³⁸ ŠTĚCHOVÁ, M. *Interetnické konflikty jako důsledek rasové nevráživosti*. 2001. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. [online]. [cit. dne 14.2.2012]. s. 35. Dostupné na: < <http://www.ok.cz/iksp/docs/266.pdf> >

³⁹ HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisli*.1. vydání. Praha: ASPI a.s., 2008. s. 148

⁴⁰ viz *Násilnické Romy vyprovokovala barva pleti*. [online]. Lidovky.cz, 29. května 2009, [citováno 27.2.2012]. Dostupné na: <http://www.lidovky.cz/nasilnicke-romy-vyprovokovala-barva-pleti-f2y-/ln_domov.asp?c=A090529_092658_ln_domov_bat>

zavedeného chování, mají sklony k radikálním a impulzivním řešením problémů a zároveň jsou manipulovatelnější. Tato kombinace zapříčiňuje, že přílišná prezentace nenávistných a násilných postojů působí na ně intenzivněji a snáze takovým představám podlehnou. Je obecně známým faktem, že problém nadměrné prezentace násilí a senzačních případů vyvolává v lidech pocit fascinace.

V dnešní době se navíc pozornost soustřeďuje nejvíce na internet, se kterým se dostávají mladí lidé do kontaktu denně nebo téměř denně. Chorobná závislost na tzv. virtuálních drogách, kam internet bývá řazen, má i svůj odborný název – „netolismus“⁴¹

V této kapitole se o internetu zmiňuji, protože si myslím, že svou anonymitou tvoří prostředí, které je pro pachatele rasových útoků velmi výhodné. Může pachateli usnadnit spáchání trestného činu a motivovat ho k dalším činům. Ostatně nebezpečí internetu je zjevně reflektováno i na mezinárodní úrovni, o čemž svědčí přijetí Dodatkového protokolu k Úmluvě o počítačové kriminalitě, týkající se kriminalizace činů rasistické a xenofobií povahy.

Přitom se nejedná jen o možnost vyhledání různých návodů na spáchání trestného činu, ale i samotné páchání trestných činů s rasovým motivem prostřednictvím internetu. V trestněprávní nauce se hovoří o tzv. počítačových či kybernetických trestných činech⁴² a konkrétně u rasově motivované trestné činnosti jsou informační technologie nástrojem umožňujícím spáchání trestného činu, což je často reflektováno i v jejich skutkových podstatách.⁴³ V neposlední řadě je internet místem, kde se setkávají lidé se stejným smýšlením, podporují se v něm a v pachateli tak můžou vzbudit dojem, že jeho jednání je v podstatě správné nebo dokonce záslužné. Např. ještě před vynesemím rozsudku v jedné z nejznámějších kauz s rasovým podtextem, tzv. kauze Vítkov, se na internetu objevily příspěvky bagatelizující nebo zlehčující tento čin. Na sociální síti Facebook byla dokonce vytvořena skupina speciálně pro podporu pachatelů, ke které se přihlásilo velké množství uživatelů.⁴⁴ Alarmující mi přijde tato situace zejména z důvodu velkého počtu podporujících, který může povzbudit další potencionální pachatele.

⁴¹ CHROMÝ, J. Příčiny kriminality mládeže z pohledu sociálního prostředí. *Právo a rodina*, 2010, r. 12., č. 10, s. 17-20.

⁴² VOLEVECKÝ, P. Kybernetické trestné činy v trestním zákoníku. *Trestní právo*, 2010, č. 7-8, s. 19-43.

⁴³ Např. §352 odst.3 TZ

⁴⁴ viz *Žhářů z Vítkova se zastávají tisíce lidí na Facebooku*. [online]. Lidovky.cz, 24. října 2010, [citováno 27.2.2012]. Dostupné na: <http://www.lidovky.cz/zharu-z-vitkova-se-zastavaji-tisice-lidi-na-facebooku-p08-/ln_domov.asp?c=A101024_120423_ln_domov_spa>

3.2 Oběť

O obětech trestných činů s rasovým motivem se nehovoří pouze z lidského hlediska či trestního práva v souvislosti s odškodněním, ale také z hlediska kriminologického.

Míra viktimnosti⁴⁵ je bohužel u obětí rasově motivovaných trestných činů vysoká a daná jejich náležitostí k rasové či etnické skupině. V drtivé většině případů se tedy jedná o oběti, které si viktimizaci, tzn. proces, kdy se z potenciální oběti stane oběť skutečná, nezavinily a její příčinou jsou charakteristiky a rysy oběti, které ona sama nijak nemůže ovlivnit, jako je např. barva pleti.

Podle předmětu útoku můžeme kriminalitu z nenávisti rozdělit do čtyř skupin:

1. útoky proti Romům, jejich majetku a obydlí
2. útoky proti Židům
3. útoky proti cizincům s odlišnou barvou pleti
4. útoky Romů na majoritní populaci⁴⁶

V naší zemi se nejčastěji objevují útoky zaměřené na Romy, a přestože v porovnání s obecnou kriminalitou se nejedná o velké procento činů, Martinková upozorňuje na vysokou latentci této činnosti.⁴⁷

Viktimizace u rasově motivovaných útoků se vyznačuje odlišnostmi od viktimizace běžné kriminality. Čírtková zejména uvádí, že oběť a pachatel nemají žádné konkrétní vztahové vazby mezi sebou, většinou jde o navzájem zcela neznámé osoby. Jedná se o „deindividualizaci“⁴⁸ oběti. Oběti se stanou předmětem útoku kvůli tomu, že jsou jiné než pachatel, ne kvůli svým individuálním vlastnostem, ale kvůli rysům evokujícím v pachateli pocit nenormálnosti. Způsob provedení útoku se také odlišuje, je stupňovaný, nezřídka nejdříve pachatel oběť zastrašuje slovními výhrůzkami a až poté útok vygraduje do fyzického napadení.

Dalším charakteristickým rysem viktimizace rasově motivovaných trestných činů, a podle mě nejnebezpečnějším, je dopad viktimizačních účinků nejenom na primární oběť útoku, ale také na skupinu, ke které náleží, a nakonec na celou společnost⁴⁹. Skupinu zřejmě útok ovlivní, právě z důvodu deindividualizace oběti, protože oběť byla napadena ne jako jednotlivec, ale jako reprezentant určitého stylu života či rasy nebo etnika. Skupina takový

⁴⁵ pravděpodobné riziko, že se jednotlivec nebo skupina stane obětí trestného činu

⁴⁶ HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: ASPI a.s., 2008. s. 151

⁴⁷ MARTINKOVÁ. Oběti kriminality v aktuálních souvislostech. In SCHEINOST, M. (ed). *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. s.107. [online] dostupno na: <www.ok.cz/iksp/docs/371.pdf >

⁴⁸ Táž, s. 109.

⁴⁹ shodně Herczeg i Čírtková

útok na svou součást vnímá velmi citlivě. Důsledkem je stmelení členů a zatvrzení proti okolí. Společnost zasáhne v tom smyslu, že útoky mezi jednotlivými skupinami obyvatelstva narušují soužití těchto skupin vedle sebe a jsou tak způsobilé vyvolat destabilizaci celého společenského systému, jehož neoddelitelnou částí je tolerance.

Typickou ukázkou nejistoty systému je současná situace na severu Čech. Bylo by asi příliš zjednodušené celý problém zařadit jenom do kategorie rasové nesnášenlivosti, tamější situace je podle mě nešťastnou kumulací nepříznivých faktorů jako je např. špatná ekonomická situace regionu nebo vysoká míra nezaměstnanosti. Nicméně snahy o nalezení viníka využili pravicoví extremisté⁵⁰, kteří tak pomohli eskalaci výrazně protiromské atmosféry, která přispívá k závažnému narušení vztahů mezi Romy a majoritní populací. Že se už nejedná pouze o problém na regionální úrovni, nýbrž o problém celostátní, dokládá nejenom celospolečenská diskuze a zájem médií, ale také zvýšená pozornost vlády.⁵¹

Trestné činy páchané z ideové nenávisti mají ještě jedno specifikum. Tím je mnohačetná, popř. opakovaná viktimizace nebo také reviktimizace. Reviktimizace představuje skutečnost, že se jednotlivec stal obětí trestného činu vícekrát po sobě. Psychologické pozadí u reviktimizace vysvětluje tzv. „model kariéry oběti“.⁵² Viktimogenním faktorem je sociální faktor – příslušnost k určité rizikové skupině. Model kariéry oběti předpokládá, že oběť je po prvním útoku více zranitelná, ztrácí sebevědomí, nechová se tak aktivně a sebevědomě, jako před touto negativní zkušeností. Proto také se míra reviktimizace pomalu ztrácí s uplynulým časem od prvního útoku.

Věnovat pozornost reviktimizaci je nutné, zejména protože ochota oznámit trestný čin klesá s každou další viktimizací a s každou další viktimizací klesá též důvěra v policii.⁵³ Nedůvěra v policii a neoznamování trestné činnosti v důsledku opakované viktimizace vede ke zvyšování latence trestných činů rasově motivovaných, což je jev nežádoucí.

3.3 Prevence

Kromě trestněprávního postihu pachatelů, který reaguje na již spáchaný trestný čin, je nutné se zabývat i preventivními opatřeními. Ta by v ideálním případě měla zajišťovat, aby ke

⁵⁰ viz pochody v Krupce a Janově

⁵¹ např. boj proti rasové nenávisti je přímo vyjádřen v programovém prohlášení vlády ze 4. srpna 2010 či z poslední doby varování zmocněnkyně vlády pro lidská práva ze dne 9.9. 2011 dostupné na <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/zmocnenkyne-vlady-pro-lidska-prava-varuji-pred-zneužitím-problemu-na-severu-cech-extremisty-87263/>.

⁵² ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P., a kol. *Pomoc obětem a svědkům trestných činů*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007. s.66 a násl.

⁵³ Táž, s. 67

spáchání trestného činu vůbec nedošlo. Jejich cílem je eliminace kriminogenních faktorů a s tím související pokles či vymizení kriminality. Nejenom s ohledem na oběti trestných činů rasově motivovaných je výhodnější podniknout kroky k zamezení trestné činnosti než likvidovat její následky. Kriminalitě je lépe předcházet než se potýkat s jejími celospolečenskými dopady.

Jedním z možných způsobů prevence je prevence vnitřní. Znamená vytvoření zábran a hodnot, které jedinci nedovolí spáchat trestný čin z důvodu seberegulace chování. Tvorba regulativů probíhá nejenom v dětství a mládí v rámci socializačního procesu působením nejbližšího okolí, rodiny, případně školy, ale také pomocí celé společnosti. Lounová a Mihola uvádí, že společnost staví bariéru⁵⁴ v podobě složky policejní nebo legislativní, která omezuje dopady negativních vlastností jedinců. Negativní vlastnosti vedoucí až ke spáchání trestného činu má v různé míře každý člověk, nicméně smyslem bariéry je právě nedát prostor pro realizaci záporných reakcí. Je zřejmé, že snaha společnosti o vytvoření bariéry, která by účinně zabránila projevu negativních vlastností je prozatím neúspěšná. Potlačení předsudků coby negativních vlastností potenciálních pachatelů prostřednictvím seberegulace chování je myslím ideální způsob řešení, nicméně vnitřní prevence je cíl značně dlouhodobějšího charakteru, ne-li nemožný.

Na jiná možná preventivní opatření odkazuje Moulisová. Má na mysli např. opatření proti nezaměstnanosti nebo změnu systému sociálních dávek. Poukazuje tím zejména na špatný sociální status minorit. Se špatným sociálním statusem je totiž spojena vysoká míra kriminality páchané příslušníky menšin. Podle ní by snížení kriminality páchané minoritami vedlo ke snížení kriminality páchané na minoritách.⁵⁵ Tento předpoklad je jistě správný, protože vysoká míra kriminality menšin přispívá k posilování předsudků vůči nim. Problematický se mi ale zdá být v tom smyslu, že vyžaduje vstřícný přístup a spolupráci ze strany příslušníků menšin, který není vždy automatický.

U zlepšování sociálního statusu by řešením mohla být pevnější spolupráce mezi státem a zástupci minorit či nevládními organizacemi, kteří by jako prostředníci iniciovali dialog o potřebné změně. Řešením pevnější spolupráce by mohlo být např. také zaměstnávání příslušníků menšin v řadách Policie ČR popř. obecní policie hlavně v lokalitách s vysokou kriminalitou minorit, kterému by předcházela rozsáhlá propagace možnosti se k policii

⁵⁴ LOUNOVÁ, MIHOLA. Cesty prevence kriminality. *Trestní právo*, 2005, č. 4, s. 3-6.

⁵⁵ MOULISOVÁ, M., ZOUBKOVÁ, I. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex Publishing, 2004. s. 130.

přihlásit. Nábor příslušníků menšin by podle mě působil preventivně a napomohl ke snížení kriminality minorit.

Dalším důležitým opatřením preventivního charakteru je trvalý monitoring, a to nejenom trestné činnosti s rasovým podtextem na obecní úrovni a v nejhroženějších místech, ale také monitoring české extremistické scény popř. nových trendů přicházejících ze zahraničí.

Za nejzásadnější prevenci však považuji poskytování informací žákům na školách a pedagogické působení. Vzhledem ke skladbě pachatelů rasově motivované trestné činnosti, tzn. převážně mladí muži mezi 18 až 29 roky, je co nejdůležitější působit na formování názorů už od mládí a nabízet co nejširší spektrum informací a poznatků.

Ve školách by měl být vyčleněn prostor pro vysvětlení pojmů jako je rasismus, etnikum, předsudek, diverzita, genocida apod. Myslím, že by bylo užitečné zařadit do výuky přednášky osob přímo angažovaných v dané problematice, např. činných ve sdruženích⁵⁶ nebo nevládních organizacích, kteří budou schopni žákům nabídnout bezprostřední a aktuální informace. Jak poznamenává ve své analýze Mareš, nestačí ale žáky seznamovat jen se zvláštními charakteristikami menšin, hodnotami, normami a tradicemi, je potřeba dbát na důraz na vazbu na majoritní společnost.

Mareš dále uvádí principy, kterými by se měla preventivní činnost na školách řídit. Uvádí např. schopnost pedagoga věrohodně interpretovat historii extremistických hnutí, provést rozbor současných extremistických hnutí a jejich skutečných cílů, uznat existenci jiných hrozeb, ale upozornit žáky na to, že extremismus dané problémy neřeší, nebo je řeší na úkor základních práv a svobod, či dokázat prezentovat demokratické principy a zásady jako základ systému, který je nejvhodnější ze současných možných variant, zdůrazňuje také individuální přístup k lidem, kteří projevují sympatie k extremismu.⁵⁷

Pedagog by neměl být v rámci preventivní činnosti pouhým přednášejícím, ale také by měl zjišťovat, zda se mezi jeho žáky neobjevují rasistické postoje, oznámit rodičům nebezpečné chování nebo okamžitě reagovat na projevy nesnášenlivosti mezi žáky.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy je zapojeno do vytváření preventivních opatření a v současné době aktualizuje Metodický pokyn MŠMT k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance.

⁵⁶ organizací deklarujících národnostněmenšinový program je u Ministerstva vnitra registrováno téměř 500, více viz např. SULITKA, A. Národnostní menšiny v ČR po roce 1989. In PETRÁŠ, R., PETRŮV, H., *Menšiny a právo České republiky*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2009. s. 148-185.

⁵⁷ České militantní neonacistické hnutí (aktuální trendy). Miroslav Mareš a kol. analýza pro ministerstvo vnitra ČR – odbor bezpečnostní politiky, Brno 2011. [online]. [cit.dne 1.3.2012] dostupné na: <www.scribd.com/doc/83326259/Česke-militantni-neonacisticke-hnuti-aktualni-trendy> s. 45

Z výše uvedeného je myslím patrné, že prevence rasově motivované trestné činnosti je dlouhodobější činnost, která vyžaduje přístup více oborů se zvláštním důrazem na mládež, a že předcházení tohoto typu trestné činnosti by mělo být jednou z priorit při zpracování strategií prevence kriminality.

4. Východiska právní úpravy

4.1 Vnitrostátní předpisy

4.1.1 Ústava České republiky

Ústava ČR, tedy zákon č. 1/1993 Sb. ve znění pozdějších předpisů, je zákonem, který udává základní principy fungování státu.

Z hlediska rasově motivované trestné činnosti lze poukázat i na preambuli, kde je vyslovena rovnoprávnost a svoboda všech občanů. Samotné použití výrazu rovnoprávnost už v preambuli podle mého ukazuje důležitost a důraz na to, že s nikým nemá být neopodstatněně jednáno jinak než s ostatními a že diskriminace je nepřípustná.

Kromě tohoto krátkého odkazu je nutné vycházet i z dalšího textu Ústavy a zaměřit se na konkrétní články. Nelze neupozornit na čl. 1, který stanoví, že Česká republika je stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana. V návaznosti na něj je třeba uvést čl. 4, tedy „základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci“, který výslovně stanoví možnost se dovolávat nezávislého soudního rozhodnutí.

Ochrana menšin je pak výslovně zmíněna v čl. 6. „Politické rozhodnutí vycházejí z vůle většiny vyjádřené svobodným hlasováním. Rozhodování většiny dbá ochrany menšin.“ Mohlo by se zdát, že bude vhodný k argumentaci týkající se též ochrany menšin národnostních či etnických. Některé zdroje⁵⁸ ho mezi prameny řadí. Nicméně se přikláním spíše k názoru Bahýlové, že tento článek cílí na politické rozhodování.⁵⁹ Tento názor potvrzuje i nález Ústavního soudu, který přímo uvádí, že k ochraně práv národnostních a etnických menšin slouží ustanovení Listiny základních práv a svobod, nikoli čl. 6 Ústavy.⁶⁰

Důležitým je však článek 10 Ústavy, protože ten stanoví aplikační přednost a vázanost České republiky vyhlášenými mezinárodními smlouvami, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas. Mezinárodními smlouvami, které mají souvislost k tématu, se zabývám níže.

4.1.3 Listina základních práv a svobod

Článek 3 Ústavy stanoví, že součástí ústavního pořádku je i Listina základních práv a svobod. Dává tedy zákonu č. 2/1993 Sb. stejnou právní sílu jako Ústavě a jiným ústavním zákonům. Listina základních práv a svobod je tak součástí ústavního pořádku České republiky

⁵⁸ KUČERA, P., PTÁČEK, M. Chráníme etnické menšiny opravdu dostatečně? *Trestní právo*, 2009, č. 2, s. 3-7.

⁵⁹ BAHÝLOVÁ, L., In BAHÝLOVÁ, L., FILIP, J., MOLEK, P. a kol. *Ústava České republiky. Komentář*. Praha: Linde, 2010, s.123.

⁶⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 30.10. 2007, sp. zn. Pl.ÚS 2/06, bod 126

a všechny ostatní právní předpisy s ní musí být v souladu, čímž je jenom potvrzen její nesporný význam.

Hned v obecných ustanoveních v prvním článku Listina zdůrazňuje, že lidé jsou si rovni v důstojnosti i v právech.

Tento obecný princip je konkretizován v článku 3 Listiny, který stanoví, že: „*Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy ... příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině...nebo jiného postavení.*“ Tento článek tvoří interpretační vodítko ke všem právům a svobodám uvedeným v Listině, které je nutné vykládat ve světle principu rovnosti a zákazu diskriminace. Všechna práva a svobody jsou tak přiznána všem, bez rozdílu.⁶¹

Hlava třetí a její články 24 a 25 jsou pak věnovány samostatným právům národnostních a etnických menšin. Článek 24 stanoví, že „*Příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu.*“, což představuje další konkretizaci principu rovnosti všech lidí, tentokrát s ohledem na rasovou diverzitu, jak plyne už z názvu hlavy.

Článek 25 podporuje myšlenku práva na sebeurčení a na zachování kulturního odkazu etnické nebo národnostní menšiny. Vyzvedává právo na individualitu a zachovávání specifík různých skupin obyvatel odlišných od většinové populace. Myslím, že je tím mimo jiné napomáháno dalšímu nezbytnému principu, a to pluralitě názorů ve společnosti, která tvoří jeden z hlavních pilířů demokracie a bez které by demokracie nebyla funkčním systémem.

Konkrétně článek 25 stanoví, že „*občanům tvořícím národní nebo etnické menšiny se zaručuje všestranný rozvoj, zejména právo rozvíjet vlastní kulturu, právo rozšiřovat a přijímat informace v jejich mateřském jazyku a sdružovat se v národnostních sdruženích. Občanům se zaručuje též právo na vzdělání v jejich jazyku, právo užívat jejich jazyk v úředním styku a právo účasti na řešení věcí týkajících se národnostních a etnických menšin.*“ Listina požaduje provedení zákonem.⁶²

Menšiny proto mají nezastupitelné a nezpochybnitelné místo ve státě. Nelze tvrdit, že by existoval homogenní celek identických jedinců, naopak je nutné brát zřetel na různorodost a tuto různorodost chránit. Není možné, aby nastala situace, kdy by většina z jakéhokoli důvodu nezohledňovala či dokonce ignorovala existenci menšiny. Neznamená to však automatické vyhovění všem požadavkům vzneseným ze strany menšinové skupiny. Princip ochrany menšin slouží k ochraně slabší strany a tvoří jeden ze základních principů každého demokratického státu.

⁶¹ ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Právní ochrana etnických menšin v ČR. Závěrečná zpráva z výzkumu. 2002.* Institut pro kriminologii a sociální prevenci. [online]. s.27. Dostupné na: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/275.pdf>>.

⁶² blíže viz např. PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústavní právo a státověda II. díl, ústavní právo české republiky.* 1. úplné vydání. Praha: Leges, 2011. s 615 a násl.

Z výše uvedeného vyplývá, že Listina základních práv a svobod je stěžejním lidskoprávním dokumentem vnitrostátní úpravy a ani v ní se nezapomíná na rasovou problematiku. Národnostní a etnické menšiny samozřejmě chápe jako organickou, neoddělitelnou součást státu, které je potřeba přiznat zvláštní postavení a respekt a v případě potřeby ochranu. Tato ochrana je mj. realizována na poli trestněprávním⁶³ ustanoveními rasově motivované trestné činnosti v Trestním zákoníku.

4.1.3 Trestní zákoník

Ze zákonných právních předpisů je nejdůležitějším pramenem práva zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále též jako „TZ“).

V duchu zásady *nullum crimen sine lege* jsou všechny skutkové podstaty trestných činů rasově motivovaných vymezeny v Trestním zákoníku. Jak již bylo uvedeno výše, nevyskytují se však pohromadě uspořádány do jedné hlavy či dílu. Je možné je nalézt v hlavě desáté, díle pátém mezi trestnými činy narušujícími soužití lidí, v hlavě třinácté díle prvním jako trestné činy proti lidskosti a také jako trestné činy, u nichž se rasový motiv objevuje v kvalifikované skutkové podstatě jako její součást, případně rasová nenávist představuje přitěžující okolnost. Podrobnější rozbor je obsahem dalších kapitol.

4.1.4 Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Je jistě dobrým znamením, že na problematiku rasově motivované trestné činnosti pamatuje i zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim ze dne 27. října 2011 účinný od 1. ledna 2012.⁶⁴

Narozdíl od Trestního zákoníku tento zákon nevymezuje žádné nové skutkové podstaty trestných činů s rasovým motivem, ale přesto je z jejich hlediska podstatný. Ve svém § 7 ve výčtu trestných činů, za něž může být právnická osoba odpovědná, uvádí též násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352 Trestního zákoníku), hanobení národa, rasy nebo jiné etnické skupiny (§ 355 Trestního zákoníku), podněcování nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 356 Trestního zákoníku), projev sympatií k hnutí

⁶³ méně závažné jednání má za následek správněprávní odpovědnost dle zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, dle §49 odst. 1 písm. d),e), jinou úpravu obsahuje antidiskriminační zákon, či z.č.273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů.

⁶⁴ Jedná se o první zákon zavádějící trestní odpovědnost právnických osob v ČR. Česká republika se jeho přijetím zařadila mezi ostatní státy Evropské unie mající trestní odpovědnost právnických osob. Ta je reakcí na nové společenské a ekonomické poměry a vzrůstající pravomoci a význam právnických osob. Více viz JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2012, s.12 a násl.

směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka (§ 404 Trestního zákoníku) a popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§ 405 Trestního zákoníku).

Jak je patrné, v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob nejsou zahrnuty všechny⁶⁵ trestné činy s rasovým motivem, které jsou uvedené v Trestním zákoníku, ale je zde jmenována většina z nich, což podle mého svědčí o závažnosti a významu řešení trestné činnosti s rasovým motivem. Důvodová zpráva k tomuto zákonu uvádí, že výčet zločinů nebo přečinů, za něž je právnická osoba odpovědná, je taxativní a je omezený zejm. na ty trestné činy, u nichž zavedení trestní odpovědnosti požadují mezinárodní smlouvy nebo právo evropské unie.⁶⁶ Přestože začlenění rasově motivovaných trestných činů do výčtu v § 7 je účelné nejenom kvůli splnění požadavků mezinárodních závazků, ale také k lepší možnosti potírání takových činů např. z důvodu těžkostí při prokazování individuální odpovědnosti za trestné jednání spáchané v působnosti právnické osoby, a je jistě správným krokem, myslím si, že do výčtu by měly být začleněny i zbývající trestné činy s rasovým motivem.

Například § 403 trestního zákoníku, tedy založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka by neměl být opomenut vzhledem k tomu, že stávající výčet obsahuje odkaz na § 404 trestního zákoníku. Jak ustanovení § 403 tak § 404 TZ mají společný objekt⁶⁷, obě dvě se týkají hnutí směřujícího k potlačení práv člověka a občana, zjevný vztah mezi nimi je navíc podpořen odkazem obsaženým v § 404 na § 403 odst. 1 TZ. Z tohoto pohledu neexistuje důvod, proč by právnická osoba měla být odpovědná za veřejný projev sympatií vůči uvedenému hnutí, ale už by neměla být odpovědná za mnohem aktivnější přístup k takovému hnutí ve formě založení, propagace popř. poskytnutí morální nebo i finanční podpory. Proto si myslím, že uvedení § 403 do výčtu v § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim by bylo vítané.

Pro úplnost dodám, že trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný jejím jménem nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednali-li tak osoby v zákoně uvedené a jestliže jí ho lze přičítat podle odstavce 2 § 8 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Zároveň trestní odpovědností právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost fyzických osob, které jednali.⁶⁸

⁶⁵ Chybí zde např. §400 genocidium, § 403 trestního zákoníku založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv člověka a občana

⁶⁶ Důvodová zpráva, zvláštní část, k §7

⁶⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. s. 849.

⁶⁸ Viz §8, 9 z.č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

To tedy znamená, že nejenom fyzické osoby, ale nově i právnická osoba se může dopustit uvedených trestných činů a za toto jednání nést následky. Přijetím tohoto zákona se rozšiřuje okruh možných pachatelů rasově motivované trestné činnosti.

Vzhledem k nízkému procentu počtu trestných činů rasově motivovaných k celkovému množství trestných činů spáchaných fyzickými osobami neočekávám, že by trestná činnost s rasovým motivem tvořila převažující procenta u trestné činnosti právnických osob, přesto si myslím, i přes výše uvedenou výtku, že zařazení těchto trestných činů do výčtu v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim rozhodně není zbytečné.

4.2 Mezinárodněprávní dokumenty

Princip rovnosti lidí bez ohledu na jejich rasu je už dlouhou dobu akceptovaným v mezinárodněprávních dokumentech. Je obsažen např. v Chartě Organizace spojených národů či ve Všeobecné deklaraci lidských práv.

I po nich následovala řada dokumentů zaměřených zcela nebo alespoň částečně na rasovou problematiku.

4.2.1 Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace

Jedním z nejzásadnějších dokumentů je Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace z roku 1965. V preambuli této úmluvy se státy odvolávají na Chartu OSN a Všeobecnou deklaraci lidských práv a zároveň konstatují, že „*jakékoli učení o nadřazenosti založené na rasovém rozlišování je z vědeckého hlediska falešné, sociálně nespravedlivé a nebezpečné a že rasová diskriminace není ospravedlnitelná.*“⁶⁹

Státy tímto prohlášením jasně dávají najevo, že neschvalují rasovou diskriminaci a deklarují, že jsou rozhodnuty přijímat opatření k zabránění šíření rasistických praktik a projevů ve všech formách.

Trestního práva se přímo týká článek 4, ve kterém se státy zavazují „*prohlásit za činy trestné podle zákona: jakékoli rozšiřování idejí založených na rasové nadřazenosti nebo nenávisti, jakékoliv podněcování k rasové diskriminaci, jakož i veškeré násilné činy nebo podněcování k takovým činům proti kterékoli rase, jakož i poskytování jakékoli podpory, včetně financování*“ a „*...prohlásit účast v organizaci podporující rasovou diskriminaci za*

⁶⁹ Preambule Úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace. [Online]. dostupné na www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rp/dokumenty/umluva-o-odstraneni-vsech-forem-rasove-diskriminace-19721/ >[citováno dne 24.2.2012]

trestnou.⁷⁰ Česká republika toto splňuje začleněním trestných činů dle §352 odst. 2, §355 a §356 do Trestního zákoníku.

4.2.2 Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin

Pro Českou republiku tato úmluva vstoupila v platnost 1. dubna 1998. Nejedná se o úmluvu, která by se věnovala výhradně problematice trestního práva, nicméně zavazuje státy přijmout opatření na ochranu osob, které mohou být vystaveny hrozbám nebo aktům diskriminace, nepřátelství nebo násilí v důsledku jejich etnické identity.⁷¹

Státy poskytují pravidelně zprávu o plnění závazků z Rámcové úmluvy Poradnímu výboru rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin, který následně zaujímá ke každému státu stanovisko. Např. v posledním stanovisku k České republice ze dne 1.6.2011 se Výbor vyjádřil k tématu rasově motivovaných trestných činů, když vyzval úřady, aby zajišťovaly efektivnější kroky ke stíhání pachatelů a kladly větší důraz na zjištění rasového motivu.⁷²

4.2.3 Dodatkový protokol k Úmluvě o počítačové kriminalitě, týkající se kriminalizace činů rasistické a xenofobií povahy spáchané prostřednictvím počítačových systémů

Českou republikou dosud neratifikovaný a zároveň jeden z nejnovějších dokumentů reaguje na snadné šíření rasistických a xenofobních názorů prostřednictvím komunikačních sítí jako je internet. Nebezpečí tohoto fenoménu je nasnadě. Jedná se o jednoduchou cestu zprostředkování takových názorů velkému, předem neurčenému počtu uživatelů případně i v mezinárodním měřítku bez toho, aby bylo možné lehce identifikovat jejich původce.

Pomocí internetu komunikují stoupenci extremistických skupin přes email, na webových stránkách bývají umístěny pozvánky na srazy a demonstrace nebo dochází k tvorbě webových stránek prezentujících nelegální organizace a hnutí.⁷³

Účelem dodatkového protokolu je tak harmonizovat právní úpravu členských států a poskytnout možnost postihovat takové jednání.

Protokol výslovně uvádí, že jednání, kterým dojde k šíření rasistických a xenofobních materiálů, rasisticky motivované pohružce, urážce či popření, hrubému snižování, schvalování

⁷⁰ článek 4 Úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace, shodně HERCZEG, J. *Trestné...* s.159, ŠTĚCHOVÁ. *Právní...*, s. 17.

⁷¹ čl. 6 odst. 2. Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin

⁷² body 79, 80 stanoviska poradního výboru Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin. [Online] dostupné na <www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/aktuality/3rd_OP_CzechRepublic_en_26aug2011_cz_preklad.pdf> [citováno dne 24. února 2012]

⁷³ HERCZEG, J. In GRIVNA, T., POLČÁK, R. (eds.). *Kyberkriminalita a právo*. Praha: Auditorium, 2008, s 145 a násl.

nebo ospravedlnění genocidy nebo zločinů proti lidskosti, pokud k němu dojde prostřednictvím počítačového systému a úmyslně, členské státy označí podle národního práva za trestný čin.⁷⁴

4.2.4 Předpisy Práva evropské unie

Z primárního práva je relevantní zejména Listina základních práv Evropské unie, která zakazuje jakoukoli diskriminaci založenou na rase, barvě pleti, etnickém původu nebo genetických rysech. Ze zvolené formulace je jasné, že text Listiny se neomezuje pouze na právně neurčitý pojem rasa, ale snaží se pokrýt co možná nejširší spektrum možností.

Co se týká sekundárních předpisů práva evropské unie, považuji za vhodné zmínit směrnici Rady 2000/43/ES, která zavádí zásadu rovného zacházení bez ohledu na rasu nebo etnický původ a definuje přímou a nepřímou diskriminaci.⁷⁵

Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva pak vymezuje společný trestněprávní přístup a zajišťuje, aby stejné jednání bylo trestným činem ve všech členských státech.

Rámcové rozhodnutí popisuje úmyslné jednání, které má být trestné, a to veřejné podněcování k násilí proti skupině osob nebo příslušníkovi podle rasy, barvy pleti či etnického původu, spáchání takového činu veřejným šířením tiskovin, obrazového či jiného materiálu, veřejné schvalování popírání, hrubé zlehčování zločinů genocidia, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů.⁷⁶ Na tyto činy vztahuje také odpovědnost právnických osob, které udává kritéria.

Mimo to v článku 4 stanoví, aby u jiných trestných činů byly rasistické pohnutky považovány za přitěžující okolnost. Např. český trestní zákoník uvádí rasovou a etnickou nenávist mezi přitěžujícími okolnostmi v § 42 písm.b).

⁷⁴ HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: ASPI a.s., 2008. s. 165.

⁷⁵ dostupné na <www.mpsv.cz/files/clanky/1127/smernice_2000_43.pdf>

⁷⁶ čl. 1 rámcového rozhodnutí, dostupno na <eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:328:0055:0058:CS:PDF>

5. Analýza platné právní úpravy

5.1 Trestné činy narušující soužití lidí s rasovým motivem

Přijetím nového Trestního zákoníku se výrazně změnila systematika řazení trestných činů oproti úpravě v původním zákoně č. 140/1961 Sb., Trestním zákoně. Trestným činům rasově motivovaným nebyla vyhrazena zvláštní hlava ani není nikde uveden jejich výčet, narozdíl např. od slovenského z.č. 300/2005 Z.z. Trestného zákona, kde § 140a přímo stanoví, co se myslí pod pojmem „*trestné činy extrémizmu*“. U nás tedy i nadále zůstávají rozděleny do více míst v Trestním zákoníku.

Konkrétně trestné činy zařazené pod díl trestné činy narušující soužití lidí byly přesunuty z hlavy páté do hlavy desáté. Tento posun hlouběji do zákoníku ale neznamená menší důraz na jejich užívání. Naopak se na jejich skutkových podstatách neustále pracuje, jak dokládají četné novelizace. Ne všechny trestné činy narušující soužití lidí jsou rasově motivované, dál v textu se proto zabývám jen činy vybranými vzhledem k tématu mé práce.

S novým Trestním zákoníkem došlo také ke změně v názvu hlavy resp. dílu, kam spadají. Výraz „občanské soužití“ byl nahrazen obecnějším a podle mě výstižnějším obratem „soužití lidí“. Přívlastek *občanské* soužití byl způsobilý vyvolat otázku, zda existuje i jiné soužití, soužití lidí, kteří nejsou občany a které by nebylo chráněno, což jistě nebyl úmysl zákonodárce. Tato na první pohled nevelká změna je myslím důležitá, protože přesně vyjadřuje účel postihu těchto trestných činů, a to zajištění rovnosti všech lidí bez rozdílu.

Za všechny uvedené trestné činy narušující soužití lidí může být odpovědná i právnická osoba, jak jsem již uváděla výše.

5.1.1 Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci

Ustanovení § 352 TZ obsahuje tři základní skutkové podstaty.⁷⁷ První odstavce se týká obecně jakékoli skupiny obyvatel, zatímco znakem skutkové podstaty ve druhém odstavci je mimojiné rasová pohnutka. Proto se dál budu zabývat pouze odstavcem druhým.

Přečinu násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci podle § 352 odst. 2 Trestního zákoníku se dopustí ten, „*kdo užije násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci nebo jim vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu pro jejich*

⁷⁷RIZMAN, ŠÁMAL, ŠÁMALOVÁ. In ŠÁMAL, P. (ed) a kol. *Trestní zákoník II. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010. s. 2992.

skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání.“

Druhovým objektem je, jak jsem již naznačila výše, pokojné soužití lidí. Individuálním objektem pak zájem na dodržování principu rovnosti a zákazu diskriminace z důvodů uvedených ve skutkové podstatě.

Objektivní stránka zahrnuje užití násilí proti skupině nebo jednotlivci, ale také, nikoli však současně, pohrůžku usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu tzn. nejméně škody 5 000 000 Kč.

Užitím násilí se rozumí fyzický zásah do tělesné integrity člověka nebo útok na věc. Názorným příkladem užití násilí je např. jednání pachatelů popsané v rozsudku Krajského soudu v Ostravě „ze zášti vůči občanům romské národnosti, kteří obývali na uvedené ulici dům, vhodili přes zavřená okna do dvou jeho přízemních bytů zápalné láhve, které si za tímto účelem zhotovili“.⁷⁸

U pohrůžky usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody je nutná nejenom samotná pohrůžka, ale také, aby byla míněna vážně a způsobilá vyvolat u napadené osoby reálnou obavu o svůj život, zdraví či věc.⁷⁹ Takovou pohrůžku je třeba brát v kontextu celé situace, často je podpořena např. známou násilnickou povahou pachatele či jeho zjevnou fyzickou převahou. Je zřejmé, že se adresát o výhrůžce musí dozvědět, jinak by nebyla způsobilá vyvolat v něm reálnou obavu, ale už není nutné, aby byl u jejího projevu fyzicky přítomen.⁸⁰

Pohrůžka způsobením škody je omezena na škodu velkého rozsahu. Jedná se o nejvyšší možnou hranici škody uvedenou v § 138 TZ. Pohrůžka způsobením nižší škody, byť rasově motivovaná, tedy nepředstavuje trestný čin. I s ohledem na ne příliš dobrou sociální situaci většiny příslušníků menšin se mi zdá být částka pěti milionů korun docela vysoká. Např. výhrůžka vypálením domu jistě znamená pohrůžku způsobením škody, ale ve většině případů zřejmě ne škody velkého rozsahu, jak ji stanoví Trestní zákoník. Myslím si proto, že snížení hranice alespoň na značnou škodu by citovanému ustanovení prospělo. Jsem si vědomá, že takové zpřísnění by se mohlo zdát v rozporu se zásadou subsidiarity trestní represe, nicméně si myslím, že nastavení škody v současném znění je v praxi málo využitelné a nesplňuje tak účel, kvůli kterému je výhrůžka způsobením škody trestná.

⁷⁸ rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 6.2.2002 sp. zn.45 T 7/2000

⁷⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. s. 786.

⁸⁰ CHROMÝ, J. Rasismus v trestněprávních souvislostech. *Právo a rodina*, 2006, r. 8, č. 1, s. 19-24.

Pokud dojde v důsledku užití násilí nebo realizaci pohrůžky k poškození věci, ublížení na zdraví nebo dokonce smrti, bude pachatel odpovědný za závažnější poruchový čin⁸¹, např. pokud při potyčce vyvolané rasovou nesnášenlivostí dojde k poranění odpovídajícímu ublížení na zdraví, bude pachatel odpovědný za ublížení na zdraví dle § 146 odst. 1, 2 písm. e) a ne za přečin podle § 352 odst.2 TZ.⁸² Souběh bude výjimečně možný, pokud násilí směřovalo vůči skupině a jen některému bylo ublíženo.⁸³

Skupinou obyvatelů se myslí skupina tří a více osob, která má společné znaky příslušnosti k rase, přičemž nezáleží zda se jedná o rasu skutečnou, nebo pouze pachatelův dojem, či etnické skupině.

Subjektivní stránka vyžaduje úmyslné jednání a pohnutku, kterou je rasová nesnášenlivost a nebo nenávist vůči etnické skupině. Právě tato pohnutka je důvodem, proč zařazovat ustanovení § 352 odst. 2 TZ k trestným činům rasově motivovaným. Odkaz na rasu skutečnou či domnělou rozšiřuje možnost postihu nebezpečného jednání. Pachatelé totiž často jednají jen na základě jejich subjektivního přesvědčení o odlišnosti rasy, kterou posuzují např. podle barvy pleti. Bez odkazu na domnělou rasu v zákonném ustanovení se bylo možné se vyvinut díky skutkovému omylu.⁸⁴ Příslušnost k etnické skupině jako jeden z důvodů pro užití násilí či výhrůžku byla přidána až v roce 2002 podle důvodové zprávy proto, aby byla odstraněna výkladová nerovnost u pojmu rasa a zároveň splněn požadavek směrnice Rady 2000/43/ES.⁸⁵

Třetí odstavce písmeno a) ustanovení § 352 staví spolčení a sročení na roveň dokonatého trestného činu. Spolčení a sročení viz bod 5.1.3.

Novelou č. 330/2011 bylo do textu třetího odstavce ustanovení přidáno písmeno b) „*spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.*“⁸⁶ Podle důvodové zprávy⁸⁷ se tímto transponuje požadavek Rámcového rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie.

Výslovný odkaz na čin dle odstavce 1 § 352 TZ, který představuje samostatnou skutkovou podstatu a má obecnější objekt bez rasového motivu narozdíl od odstavce druhého, podle mého ale znamená, že se pro odstavce dva vůbec nepoužije. Požadavek Rámcového rozhodnutí tak není zcela přesně naplněn. Proto si myslím, že by bylo *de lege ferenda*

⁸¹ HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: ASPI a.s., 2008. s. 28.

⁸² Rozhodnutí č. 11/71 Sb. rozh. Tr.

⁸³ Metodický materiál. *Extremismus*. Nejvyšší státní zastupitelství. Brno, 2009. s. 19. Dostupné na: <portal.justice.cz/nsz/soubor.aspx?id=82741>.

⁸⁴ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. s. 786.

⁸⁵ důvodová zpráva k z.č. 134/2002, k bodu 18

⁸⁶ VANTUCH. K novele č. 330/2011 Trestního zákoníku a Trestního řádu. *Trestní právo*, 2012, č. 1, s. 4-15.

⁸⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011, k bodu 41

vhodnější vypustit z uvedeného písmene slova „v odstavci 1“, tak aby bylo možné citované písmeno b) vztáhnout i na skutkovou podstatu v odstavci druhém.

5.1.2 Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob

Dalším přečinem narušujícím soužití lidí je hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny podle § 355 Trestního zákoníku. Oproti úpravě v Trestním zákoně zaznamenal tento trestný čin znatelný vývoj. Zejména znění písmene b) v prvním odstavci se změnilo. Došlo k rozšíření chráněné skupiny, která se původně týkala pouze obyvatel republiky. Toto již nyní neplatí a je tak nepodstatné, zda se jedná o osoby s trvalým pobytem na území České republiky či nikoliv. Došlo také k rozšíření pohnutek k hanobení, kam přibyla skutečná nebo domnělá rasa, příslušnost k etnické skupině a národnost. V současném znění se tedy přečinu dopustí ten, „kdo veřejně hanobí

- a) některý národ, jeho jazyk, některou rasu nebo etnickou skupinu, nebo
- b) skupinu osob pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání.“

Tímto ustanovením jsou chráněny stejné zájmy jako u předchozího přečinu, ale proti jiným útokům. Tyto útoky jsou slabší intenzity, jedná se o způsob jednání, který je způsobilý vyvolat morální odsouzení veřejnosti.⁸⁸

Objektivní stránka spočívá ve veřejném hanobení národa, jazyka, rasy, etnické skupiny či skupiny osob pro charakteristiky v zákoně uvedené. Podle § 117 TZ je čin spáchán veřejně, pokud „je spáchán obsahem tiskoviny nebo rozšiřováním spisu, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem či před nejméně třemi osobami současně přítomnými.“ Tyto nejméně tři osoby současně přítomné musí být odlišné od pachatele a navíc musí být schopné pochopit smysl pachatelova projevu.⁸⁹ Nezáleží na tom, jaký měl pachatelův projev ohlas u těchto osob.⁹⁰

Hanobením se rozumí úmyslné potupení či zesměšnění v jakékoli podobě, a to i formou nadávky.⁹¹ Např. výrok pachatelky na benzinové stanici „nejradši bych všechny bílý svině pozabíjela“ byl soudem vyhodnocen jako spáchání trestného činu hanobení národa, rasy,

⁸⁸ Metodický materiál *Extremismus*. Nejvyšší státní zastupitelství. Brno, 2009. Dostupné na: <portal.justice.cz/nsz/soubor.aspx?id=82741>. s. 22.

⁸⁹ ČERNÝ, P. *Právní ochrana před extremismem*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008. s. 176.

⁹⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11.12.2002, sp. zn. 7 Tdo 989/2002

⁹¹ HERCZEG, J., *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: ASPI a.s., 2008. s. 38.

etnické nebo jiné skupiny⁹², protože došlo k naplnění skutkové podstaty, když z kontextu vyjádření vyplynulo úmyslné znevážení rasy a zároveň se nejednalo o výrok, který by byl přímo adresovaný jednotlivci.

Negativní vymezení hanobení, tzn. případy, kdy se o hanobení nejedná, uvádí Novotný a kol. Má na mysli situace, kdy se konstatuje objektivně existující fakt, který může vyvolat negativní hodnocení, např. „o národu, že nemá demokratickou tradici, o jazyku, že je primitivní“.⁹³

Subjektivní stránka vyžaduje úmysl a pohnutku, stejně jako předchozí přečin. Pachatelem stejně jako v předchozím případě může být kdokoli, i příslušník stejné chráněné skupiny. Z textu zákona se totiž nedá odvodit, že by pachatel musel být z jiné skupiny.

§ 355 TZ postihuje útoky slabší intenzity než § 403 TZ a může být součástí trestného činu podle § 403, v takovém případě by však došlo k faktické konzumpci. Je ale možný souběh s trestným činem podle § 404.⁹⁴

Okolnosti podmiňující zvýšenou trestní sazbu jsou uvedeny v odstavci druhém, a to konkrétně „*spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nejméně se dvěma osobami, a nebo tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.*“

Protože se jedná o verbální trestný čin, je myslím na místě, se zabývat také otázkou kolize s ústavně zaručenou svobodou projevu. Že se nejedná pouze o otázku hypotetickou dokládá náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 435/01, který řešil otázku protiústavnosti § 198 a § 198a⁹⁵ trestního zákona v závislosti právě na čl. 17 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud uvedl, že jmenované trestné činy odpovídají mezinárodním závazkům České republiky a připomněl také etické a morální hodnoty. Zároveň uvedl, že omezení práva na svobodu projevu představované § 198 a § 198a Trestního zákona je možné s ohledem na zájem demokratické společnosti na zachování pravidel slušnosti.⁹⁶ V podstatě tak navázal na svou dřívější judikaturu již z roku 1992, že takové omezení trestním právem přispívá k zabezpečení plurality názorů a ideologií a nechrání pouze lidská práva, ale i demokratické základy státu.⁹⁷

⁹² rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 14.6.2010, sp. zn. 6 T 10/2010

⁹³ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., PÚRY, F. a kol. *Trestní právo hmotné II. Zvláštní část*. 3. vydání. Praha: Codex, 1997, s. 118.

⁹⁴ Metodický pokyn. *Extremismus*. Nejvyšší státní zastupitelství. Brno, 2009. s. 19. Dostupné na: <portal.justice.cz/nsz/soubor.aspx?id=82741>. s. 22.

⁹⁵ nyní § 355 a § 356 TZ

⁹⁶ náleží ÚS ze dne 2. 10. 2001, sp. zn. II. ÚS 435/01

⁹⁷ HERCZEG, J. Extremismus, tolerance a svoboda projevu. *Trestní právo*, 2003, č. 7-8, s. 2-10.

Myslím si, že meze toho, kdy se jedná o výkon Listinou garantovaného práva na svobodu projevu a kdy už o trestný čin hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny, nejsou příliš zřetelné. Zejména u negativního vymezení hanobení, tedy u objektivně existujících faktů, je asi posuzování nejsložitější.

5.1.3 Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod

Posledním přečinem rasově motivovaným z hlavy desáté, dílu pátého je podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod, kterého se podle § 356 Trestního zákoníku dopustí ten, „*kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků.*“

Objektem je stejně jako u předchozích přečinů rovnost lidí bez rozdílu národnosti, příslušnosti k rase, etnické skupině, náboženství, třídě. Co je ale odlišné je zařazení tzv. „jiné skupiny“. Uvedení výrazu „jiná skupina“ mezi chráněnými skupinami osob znamená, že okruh osob chráněných tímto ustanovením je širší, než jak je tomu u dvou předcházejících přečinů. Definici „jiné skupiny“ zákon nenabízí. Zřejmě se bude jednat o jakoukoli skupinu, která bude vykazovat společné rysy nebo charakteristiky. Černý k tomu dodává, že postačí, aby osoby měly jakýkoli společný znak např. profesi.⁹⁸

Objektivní stránka je vymezena alternativně. Jednak jde o veřejné podněcování k nenávisti vůči skupině osob, jednak o veřejné podněcování k omezování práv a svobod jejich příslušníků.

Podněcováním je myšlen takový projev pachatele, kterým zamýšlí vyvolat v ostatních osobách silnou negativní emoci – nenávist k chráněným skupinám nebo vyzývat jiné osoby k jednání, kterým by omezovali práva a svobody příslušníků těchto skupin.⁹⁹ Zda skutečně dojde k vyvolání nenávisti nebo k omezování práv a svobod je irelevantní, protože se jedná o delikt ohrožovací.¹⁰⁰ Nemusí tudíž dojít k zamýšleným účinkům.

Jak plyne z judikatury Nejvyššího soudu, „*podněcování se může stát přímo, nepřímo i skrytě (např. ironizováním na účet skupiny osob) a může být adresováno neurčitému okruhu a počtu osob, ale je možné podněcovat i individuálně určené osoby.*“¹⁰¹ Konkrétním příkladem

⁹⁸ ČERNÝ, P. *Právní ochrana před extremismem*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008. s. 166.

⁹⁹ HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: ASPI a.s., 2008. s. 44.

¹⁰⁰ ŠÁMAL, ŠÁMALOVÁ. In ŠÁMAL, P.(ed). *Trestní zákoník II. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010. s. 2998.

¹⁰¹ Usnesení NS ČR ze dne 18.12. 2002 ,sp. zn. 6 Tdo 524/2002

podněcování může být kromě štvavých projevů na různých demonstracích třeba i příkaz vedoucího pro zaměstnance, aby nepouštěli do restaurací či barů osoby např. romského etnika, samozřejmě za předpokladu, že bude splňovat i ostatní znaky skutkové podstaty, zejm. znak veřejnosti podněcování. K trestnosti tak nebude stačit dát takový příkaz dvěma zaměstnancům, protože by sice byl splněn znak podněcování, ale chyběl by znak veřejnosti.

Subjektivní stránka vyžaduje opět úmysl, pachatelem může být kdokoli.

Ze druhého odstavce „...*kdo se spolčí nebo srotí k spáchání činu uvedeného v odstavci 1*“ je patrné, že kvalifikovaná příprava ve formě srocení nebo spolčení je povýšená na dokonaný trestný čin.¹⁰²

Spolčením rozumíme výslovně nebo mlčky učiněnou dohodu dvou a více osob o budoucím trestném činu, který je individuálně určitý. Tento čin nemusí být dohodnut do nejmenších podrobností. Srocením je shluk alespoň tří osob, ke kterému došlo třeba i konkludentně bez předchozí domluvy, kdy tento shluk je zaměřen na spáchání trestného činu, ke kterému má dojít okamžitě.¹⁰³

Odstavec třetí zmiňovaného ustanovení je rozdělen do dvou částí:

„*a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem*“ je výrazem okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby.

„*b) účastní-li se aktivně takovým činem činnosti skupiny, organizace nebo sdružení, které hlásá diskriminaci, násilí nebo rasovou, etnickou, třídní, náboženskou nebo jinou nenávist.*“ I písmeno b) je kvalifikovanou skutkovou podstatou vztahující se k odstavci prvnímu, jak uvádí metodický materiál Nejvyššího státního zastupitelství.¹⁰⁴

K naplnění této kvalifikované skutkové podstaty musí pachatel veřejně podněcovat k nenávisti nebo omezování práv chráněných skupin a současně se aktivně takovým činem účastnit činnosti skupiny, organizace nebo sdružení uvedeného v citovaném ustanovení.

Aby došlo k aktivní účasti, je potřeba, aby se pachatel přímo podílel na činnosti skupiny, organizace nebo sdružení, a proto nestačí jen formální členství.¹⁰⁵ Pro lepší názornost uvádí Herczeg příklad extremistické hudební skupiny. Její členové, popř. manažer se dají považovat

¹⁰² HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: ASPI a.s., 2008. s. 47.

¹⁰³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. s. 270.

¹⁰⁴ Metodický materiál... s. 24. Černý i Herczeg ve svých pracích uvádějí, že se jedná o samostatnou skutkovou podstatu trestného činu, ale jejich práce vycházejí ze znění před novelou, kterou byla tato podstata pozměněna.

¹⁰⁵ ŠÁMAL, ŠÁMALOVÁ. In ŠÁMAL, P(ed). a kol. *Trestní zákoník II. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010. s. 3022.

za aktivně činné, zatímco přítomnost osoby – fanouška na koncertě nelze za aktivní účast považovat.¹⁰⁶

Z formulace písmena b) třetího odstavce daného ustanovení vyplývá, že zákonodárce rozlišuje mezi třemi druhy vzájemného propojení pachatelů, nejspíše proto, aby zachytil co největší počet možností závažného chování.

Rozdíl mezi skupinou, organizací a sdružením spatřuji v míře jejich vnitřní organizovanosti. Naopak společné pro všechny tři typy spojení je hlásání diskriminace, násilí nebo rasové, etnické, třídní, náboženské nebo jiné nenávisti.

Skupinou je seskupení nejméně tří osob s cílem hlásat myšlenky výše uvedené. Nemusí jít o organizovanou jednotku ani nemusí mít delšího trvání.¹⁰⁷

Organizací je též seskupení nejméně tří osob, ale které už vykazuje známky organizovanosti, např. dělba úkolů mezi jejími členy. Sem lze zařadit třeba rasistickou hudební skupinu.¹⁰⁸

Sdružení má rysy podobné registrovanému sdružení¹⁰⁹ např. stanovy, činnost vyvíjenou pravidelně a dlouhodobě.¹¹⁰

5.2 Trestné činy proti lidskosti

V poslední hlavě Trestního zákoníku, hlavě třinácté jsou uvedeny trestné činy proti lidskosti, které bývají také řazeny mezi trestné činy rasově motivované. V poslední hlavě nejsou zařazeny, protože by byly co do významu poslední, ale díky jejich specifickému charakteru. Tyto trestné činy přesahují rámec vnitrostátní úpravy, jejich vymezení se opírá o mezinárodní dokumenty.¹¹¹

Zkušenosti druhé světové války přesvědčily společnost, že je potřeba přijmout opatření, aby se tato úděsná situace už znovu neopakovala. Ponižování a později pronásledování z rasových důvodů bylo bohužel smutnou skutečností a součástí tehdejší doby. Proto se logicky jeho zákaz promítl i do formulací trestných činů proti lidskosti. A proto je ani já ve své práci nemůžu vynechat. O jejich vážnosti svědčí i to, že se mezi nimi objevují i zvláště závažné zločiny, na rozdíl od trestných činů narušujících soužití lidí, které jsou ve svých

¹⁰⁶ HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: ASPI a.s., 2008. s. 48.

¹⁰⁷ ČERNÝ, P. *Právní ochrana před extremismem*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008. s. 168.

¹⁰⁸ Tamtéž

¹⁰⁹ podle z. č. 83/1990 Sb., nicméně se nebude jednat o registrované sdružení, protože sdružení hlásající uvedené myšlenky by nebylo možné registrovat.

¹¹⁰ HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: ASPI a.s., 2008. s. 48.

¹¹¹ ŠÁMAL, P. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 22-36.

základních skutkových podstatách bez výjimky přečiny. U těchto zvláště závažných zločinů, tedy konkrétně u genocidia, útoku proti lidskosti a apartheidu a diskriminace skupiny lidí navíc podle § 35 TZ ani nezaniká trestní odpovědnost uplynutím promlčecí doby a příprava je trestná. Také podle § 367 odst. 1 a § 368 odst. 1 jsou nepřekažení a neoznámení těchto zvláště závažných zločinů trestné.

Druhovým objektem všech trestných činů proti lidskosti je zájem společnosti na zachování základních lidských atributů, zájem na tom žít v klidu a míru.¹¹²

5.2.1 Genocidium

Skutková podstata zvláště závažného zločinu genocidia vychází z definice obsažené v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia, ke které Československo přistoupilo v roce 1950.¹¹³

Genocidia se dopustí ten, kdo „v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou, třídní nebo jinou podobnou skupinu lidí

- a) uvede příslušníky takové skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit jejich úplné nebo částečné fyzické zničení,
- b) provede opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí,
- c) násilně převádí děti z jedné takové skupiny do druhé, nebo
- d) způsobí příslušníkovi takové skupiny těžkou újmu na zdraví nebo smrt.“

Objektem je v tomto případě právo národů a ras či etnických skupin nebo jiných skupin na důstojnou existenci a sekundárně právo na život.

Objektivní stránka zahrnuje jednání pod body a) až d) § 400 TZ, které je způsobilé úplně nebo částečně vyhladit uvedené skupiny osob.¹¹⁴ Půjde tedy např. o transport těchto osob do vymezené lokality nevhodné pro život, typicky koncentrační tábor, provedení sterilizací, zpřetrhání vazeb mezi rodiči a dětmi a nucená asimilace dětí v jiném prostředí, nebo přímý fyzický útok na příslušníka takové skupiny.

Subjektivní stránka vyžaduje úmysl a pachatelem může být kdokoli. § 418 TZ navíc stanoví trestní odpovědnost nadřízeného za trestný čin genocidia spáchaný jeho podřízeným, jestliže „mu byť i z nedbalosti ve spáchání nezabránil, spáchání nepřekazil nebo ho za spáchání takového činu nepostihl nebo nepředal orgánu příslušnému k takovému postihu.“

¹¹² JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. s. 842.

¹¹³ důvodová zpráva k TZ

¹¹⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. s. 845.

Podle odstavce druhého § 400 TZ je trestné nejenom spáchání takového trestného činu, ale také veřejné podněcování k němu.

Vzhledem k tomu, že definice trestného činu genocidia vychází z Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia a je v podstatě totožná¹¹⁵ s definicí v ní obsaženou, myslím, že je tímto ustanovením splněn mezinárodní požadavek vyslovený v této Úmluvě. Požadavek to jistě není zbytečný nebo přehnaný, protože všechna uvedená jednání se už v minulosti objevila, a to bohužel nejenom v souvislosti s druhou světovou válkou, ale i po ní.

5.2.2 Útok proti lidskosti

Tato skutková podstata je relativně nová, byla zavedena až Trestním zákoníkem z roku 2009. Do té doby byla úprava trestných činů považovaných mezinárodním právem za zločiny proti lidskosti nejednotná. Skutková podstata obsahuje takové jednání, aby vyhovovala požadavkům Statutu Mezinárodního trestního soudu.¹¹⁶ Nicméně ne všechna jednání obsahují znak rasového motivu. Pouze některá jednání se vztahují na skupinu lidí z rasových důvodů, proto ve své práci uvedu jen odpovídající části daného ustanovení.

Do trestných činů rasově motivovaných tedy zařadím útok proti lidskosti, kterého se dle § 401 TZ dopustí ten, kdo „*se v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu dopustí*

- e) *perzekuce skupiny obyvatelstva na politickém, rasovém, národnostním, etnickém, kulturním nebo náboženském základě, z důvodu pohlaví nebo z jiného podobného důvodu,*
- f) *apartheidu nebo jiné podobné segregace nebo diskriminace.“*

Rozsáhlým nebo systematickým útokem na civilní obyvatelstvo se rozumí opakované páchání činů nebo spáchání takového činu s velkým dopadem s úmyslem a cílem uplatňovat a podporovat politiku vládnoucí garnitury. Tento cíl odlišuje útok proti lidskosti od běžných trestných činů, kde je pachatelovým cílem zisk nebo jiný prospěch¹¹⁷ a právě kvůli napojení na politiku státu jsou útoky proti lidskosti tak nebezpečné.

¹¹⁵ ochraňované skupiny oproti Úmluvě jsou navíc i třídní nebo jiná podobná skupina lidí. Takové skupiny ale nepoživají zvláštního režimu mezinárodního práva. Repík mluví o tzv. „genocidii ve smyslu vnitrostátního práva“. Více viz REPÍK, B. Problémy implementace Statutu Mezinárodního trestního soudu do trestního práva České republiky. In *Problémy implementace Statutu Mezinárodního trestního soudu do právního řádu. Sborník příspěvků ze semináře pořádaného Českou národní skupinou Mezinárodní skupiny pro trestní právo*. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2004. s. 37 a násl.

¹¹⁶ důvodová zpráva k Trestnímu zákoníku, k §401

¹¹⁷ HERCZEG, J. In ŠÁMAL, P. (ed). *Trestní zákoník II. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010. s. 3194.

Perzekuce v tomto případě¹¹⁸ znamená úmyslné a závažné zbavení základních práv v rozporu s mezinárodním právem.¹¹⁹ Např. zbavení práva vlastnit majetek.

Apartheid nebo jiná podobná segregace nebo diskriminace se kromě § 401 odst. 1 písm.f) TZ objevuje také jako samostatná skutková podstata v § 402 TZ. Toto zdánlivé překrytí stejných znaků u dvou různých trestných činů je podle důvodové zprávy¹²⁰ nutné řešit tak, že pokud dojde k apartheidu v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku, bude pachatel stíhán pro útok proti lidskosti.

Jedná se o úmyslný trestný čin, jehož pachatelem může být kdokoli. § 418 TZ platí i tady tak, jak jsem popsala výše.

5.2.3 Apartheid a diskriminace skupiny lidí

Podle § 402 odst. 1 se dopustí apartheidu a diskriminace skupiny lidí ten, kdo „*uplatňuje apartheid nebo rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou nebo třídní segregaci nebo jinou podobnou diskriminaci skupiny lidí.*“

Objektem je život, důstojnost, zdraví a rovnoprávnost obyvatel a právo obyvatelstva žít na vlastním území.¹²¹

Objektivní stránka už ale tak úplně zřetelná z citovaného ustanovení není. Apartheidu se dopustí ten, kdo uplatňuje apartheid. To je ukázkový příklad definice kruhem. Skutková podstata sama o sobě toho o jednání, jakého se pachatel nesmí dopustit moc nevypovídá. Myslím si, že se tak ustanovení dostává do rozporu se zásadou nullum crimen sine lege certa.

Kde hledat jaké znaky má apartheid? Doktrinální výklad apartheidu uvádí, že se jedná o „*politiku rasové diskriminace a segregace, tj. nedobrovolného a násilného oddělování barevného a bělošského obyvatelstva, která je založena na rozlišování a zvýhodňování jedné rasy na úkor jiných ras.*“¹²² Výraz politika ale ve mně evokuje onu rozsáhlost a systematickosti, která je obsažena v § 401 odst. 1 písm.f) a která má podle důvodové zprávy k Trestnímu zákoníku odlišovat § 401 odst. 1 písm.f) TZ od § 402 TZ. Doktrinální výklad tedy napovídá chápání apartheidu spíše podle § 401 odst. 1 písm. f). Navíc závěry právní vědy nejsou pramenem práva, jsou pouze interpretačním vodítkem. To, že apartheid je „politika

¹¹⁸ zákonodárce používá výrazu perzekuce ještě na jiném místě hlavy XIII, a to pro samostatnou skutkovou podstatu podle § 413 TZ, což ale podle mého názoru nemůže představovat totéž co, je myšleno pod pojmem uvedeným v § 401 odst. 1 písm.f) TZ, mmj. protože Perzekuce obyvatelstva se dopustí „*kdo za války nebo jiného ozbrojeného konfliktu uplatňuje apartheid...*“, zatímco § 401 uvádí perzekuci jako jeden ze způsobů spáchání útoku proti lidskosti vedle apartheidu.

¹¹⁹ Tamtéž

¹²⁰ důvodová zpráva k §402

¹²¹ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. s. 848.

¹²² Tamtéž

rasové diskriminace a segregace“ tedy dle mého soudu k vysvětlení objektivní stránky § 402 TZ nestačí.

Co je tedy apartheidem podle samostatné skutkové podstaty v § 402 TZ? Další možné interpretační vodítko, tedy důvodová zpráva, uvádí, že většinou se pojit apartheid s rozsáhlým a systematickým útokem bude, nicméně Mezinárodní úmluva o potlačení a trestání zločinu apartheidu ze dne 30. listopadu 1973 (č. 116/1976 Sb.) (dále jen „Úmluva“) apartheid na systematický a rozsáhlý útok neváže. Proto, dle důvodové zprávy, nestačí § 401 odst. 1 písm. f) TZ, ale je nutná i úprava v § 402 TZ postihující tudíž apartheid bez znaku rozsáhlého a systematického útoku.¹²³ Ani důvodová zpráva tak neodpovídá na otázku co je apartheid.

Ustanovení § 402 TZ, má být v souladu s Úmluvou, proto uvedu znění zločinu apartheidu, jak je obsaženo v této Úmluvě: „*zločin apartheidu*“, který zahrnuje obdobnou politiku a praktiky rasové segregace a diskriminace, jaké jsou uplatňovány v Jižní Africe, vztahuje na následující nelidské činy, páchané s cílem vytvořit a upevnit nadvládu jedné rasové skupiny osob nad jakoukoliv jinou rasovou skupinou osob a systematicky tyto osoby utlačovat:

- a) *zbavení příslušníka nebo příslušníků rasové skupiny nebo skupin práva na život a svobodu osobnosti*
- b) *úmyslné vytváření životních podmínek rasové skupině nebo skupinám, zaměřeným k dosažení její nebo jejich částečné nebo úplné fyzické likvidace*
- c) *jakákoliv legislativní a jiná opatření, jejichž smyslem je zabránit rasové skupině nebo skupinám v účasti na politickém, sociálním, ekonomickém a kulturním životě země...a sdružování*
- d) *jakákoliv opatření včetně legislativních, jejichž smyslem je rozdělovat obyvatelstvo podle rasy zřizováním oddělených rezervací a ghet pro příslušníky určité rasové skupiny nebo skupin, zákazem uzavírat smíšená manželství mezi příslušníky různých rasových skupin, vyvlastňováním půdy, kterou vlastní rasová skupina nebo skupiny či jejich příslušníci*
- e) *vykořisťování práce příslušníků rasové skupiny nebo skupin, zejména jejich nasazením na nucené práce*
- f) *pronásledování organizací a osob za jejich odpor proti apartheidu odnětím jejich základních práv a svobod.*¹²⁴

¹²³ Repík k tomu uvádí, že by stačilo odstranit znak „rozsáhlý a systematický“ ze skutkové podstaty § 401 odst. 1 a nebylo by pak potřeba zvláštní skutkové podstaty dle § 402 TZ. Více viz REPÍK, B. *Problémy...* s. 39.

¹²⁴ článek II. Mezinárodní úmluvy o potlačení a trestání zločinu apartheidu

Teprve tato formulace podle mého názoru plně vyjadřuje, jaké jednání apartheid zahrnuje. Zařadit takto formulovaný apartheid do ustanovení § 402 by bylo myslím vhodné nejenom z hlediska zásady nullum crimen sine lege certa, ale i s ohledem na to, že stejný postup zvolil zákonodárce už u zvlášť závažného zločinu genocidia, jehož znaky také převzal z mezinárodní smlouvy, jak jsem uvedla výše. Pro doplnění ještě uvedu, že uplatňování apartheidu je znakem i skutkové podstaty podle § 413 TZ, kde rozlišujícím znakem ode dvou předešlých zmiňovaných je stav války nebo jiného ozbrojeného konfliktu.

Pojem rasová diskriminace je na tom podobně jako pojem apartheid. Znamená „rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování založené na rase, barvě pleti, rodovém nebo národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politickém hospodářské, sociální, kulturní nebo v kterékoli jiné oblasti veřejného života.“¹²⁵ Což je ale opět definice uvedená pouze v mezinárodním dokumentu.

Subjektivní stránka vyžaduje úmysl, pachatelem může být kdokoli.¹²⁶

Okolnosti podmiňující uložení až výjimečného trestu jsou podle odstavce druhého dvě. Uvržení činem v odstavci jedna takové skupiny lidí do těžkých životních podmínek, nebo vystavení takovým činem takovou skupinu lidí nelidskému nebo ponižujícímu chování.

5.2.4 Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka

Všechny tři výše uvedené zvlášť závažné zločiny bezesporu patří do kategorie trestných činů rasově motivovaných, ale už naštěstí nepatří mezi takové, kterými by se soudy zabývaly nejčastěji.

Naopak frekventovaným je zločin založení, podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, kterého se podle § 403 odst. 1 TZ dopustí ten, „kdo založí, podporuje, nebo propaguje hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka, nebo hlásá rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob“.

Objektem je stejně jako u všech trestných činů rasově motivovaných rovnost lidí bez rozdílu rasy, národnosti, etnické příslušnosti apod.

Založení hnutí zpravidla nebude znamenat založení podle zákona č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a hnutích, protože jednou z podmínek registrace dle tohoto

¹²⁵ Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace. Čl. 1

¹²⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. s. 849.

zákona je, že jeho činnost neohrožuje mravnost, veřejný pořádek nebo práva a svobodu občanů. Spíše se jedná o neformální vznik hnutí např. prostřednictvím internetu¹²⁷ nebo mezi mladými lidmi podobného smýšlení např. ve škole nebo na pracovišti.

Stanovisko NS¹²⁸ vycházející ze znění z.č. 140/1961 Sb., Trestního zákona uvádí, že založení takového hnutí je potřeba posoudit jako pokus trestného činu, nicméně skutková podstata Trestního zákoníku již založení uvádí přímo jako jeden ze znaků.

Podporou rozumíme činnost, jejímž cílem je posilnit uvedené hnutí, zvětšit jeho vliv, podpora může mít buď podobu materiální nebo i morální. Herczeg podporu materiální rozděljuje ještě na přímou a nepřímou.¹²⁹ Přímou finanční podporu představuje darování hotovosti nebo poukázka finančních prostředků na účet hnutí, nepřímou podporu např. vstupné z extremistických koncertů pořádaných ve prospěch hnutí. Morální podpora je např. utvrzování členů hnutí v jejich myšlenkách a ve smyslu činnosti a existence hnutí.

Propagací je ovlivňování druhých osob jednáním, které seznamuje tyto osoby s hnutím s cílem rozšířit členskou základnu takového hnutí, získat pro něj nové stoupence.¹³⁰

Podpora i propagace se mohou vzájemně prolínat. Příkladem prolínání bylo jednání pachatelů v případě vedeném pod spisovou značkou 5 Tdo 79/2006¹³¹, kdy pachatelé jako členové extremistické hudební skupiny s úmyslem ovlivnit jiné osoby písněmi na koncertech, kterých se zúčastňovali členové různých hnutí skinheads, je utvrzovali v členství ve hnutích, tedy je podporovali. A zároveň propagovali hnutí výrobou a distribucí kompaktních disků s jejich písněmi, kdy tyto písně přebíraly slogany existujících skupin a hnutí skinheads.

Hnutím ve smyslu § 403 TZ je třeba rozumět podle stanoviska Nejvyššího soudu skupinu osob, i jen částečně organizovanou, i neregistrovanou, avšak prokazatelně směřující k potlačení práv a svobod člověka, nebo hlásající rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob. Principy, na jejichž základě hnutí funguje, mohou být vyjádřeny písemně, ale spíše se bude jednat o pravidla nepsaná, tradovaná mezi členy. Hnutí musí reálně existovat v době, kdy je pachatel podporoval nebo propagoval třeba i v modifikované podobě. Podpora a propagace hnutí, které již zaniklo není tedy trestná

¹²⁷ HERCZEG, J. In ŠÁMAL, P(ed). *Trestní zákoník II. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010. s. 3202.

¹²⁸ sp. zn. Tpjn 302/2005, stanovisko bylo vydáno na podnět Nejvyšší státní zástupkyně z důvodu vydání rozporných rozhodnutí Nejvyššího soudu. Více viz MÁDR, J, RŮŽIČKA, M. K trestné činnosti spojené s extremismem z pohledu státního zastupitelství (a to na pozadí dvou rozhodnutí Nejvyššího soudu). *Státní zastupitelství*, 2005, č. 9, s. 2-10.

¹²⁹ HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: ASPI a.s., 2008. s. 73

¹³⁰ JELÍNEK, J. In JELÍNEK, J. (ed).a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. s. 468.

¹³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.4.2006, sp. zn. 5 Tdo 79/2006

podle § 403 TZ, ale takové jednání může být podle dalších konkrétních okolností případu trestné např. podle § 405 TZ.

Přesné vymezení a pochopení pojmu hnutí je, myslím, důležité zejména s ohledem na skutkové podstaty § 355 a § 356 TZ. Podle stanoviska Nejvyššího soudu může nastat situace, kdy jednání pachatele bude mít sice shodné vnější projevy s jednáním podle § 403, ale nebude mít žádnou spojitost s existujícím hnutím. Že se v praxi často nejedná o jednoduché posuzování znaků těchto skutkových podstat a lze je nesprávně zaměňovat, dokládá např. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 1472/2008¹³², kdy pachatel hrubě urážlivých výroků na židovský původ osoby, avšak bez spojitosti na konkrétní hnutí, byl kvůli nesprávné právní kvalifikaci soudu prvního stupně i soudu odvolacího odsouzen za přísněji trestný čin založení, podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, přičemž až v dovolání mu dal Nejvyšší soud za pravdu, že nedošlo k naplnění znaků skutkové podstaty podle § 403 TZ, nýbrž „pouhé“ skutkové podstaty § 355 TZ, a nařídil zrušení obou rozsudků a přikázal věc k novému projednání.

Trestný čin podle § 403 je k trestnému činu podle § 356 ve vztahu speciality a jednočinný souběh je tak vyloučen.¹³³

Po subjektivní stránce se jedná o úmyslný trestný čin. Citované stanovisko uvádí, že zavinění je potřeba zkoumat velmi pečlivě, zejm. u uvedení díla šířícího závadné ideje do široké distribuce. V rámci kontextuálního posuzování bude třeba zkoumat kromě díla samotného, také účel a osoby, kterým je dílo určeno a zda pachatel předpokládal, že jím prodávané věci budou sloužit k podpoře a propagaci hnutí. Je rozdíl, jestli jde o prodej vojenských předmětů ze druhé světové války na sběratelské burze nebo o objednávku většího množství např. nášivek s nacistickým symbolem pro členy hnutí.¹³⁴

Pachatelem může být jakákoli osoba.

Podle odstavce druhého § 403 TZ bude přísněji potrestán ten, kdo spáchá čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným podobně účinným způsobem. Spáchá –li takový čin jako člen organizované skupiny, jako voják, nebo za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu.

¹³² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 3.12.2008, sp. zn. 7 Tdo 1472/2008

¹³³ Metodický materiál *Extremismus*. Nejvyšší státní zastupitelství. Brno, 2009. s. 26. Dostupné na: <portal.justice.cz/nsz/soubor.aspx?id=82741>.

¹³⁴ HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: ASPI a.s., 2008. s. 88

5.2.5 Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka

Podle § 404 TZ se přečinu projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka dopustí, „*kdo veřejně projevuje sympatie k hnutí uvedenému v § 403 odst. 1*“.

Objektem jsou stejně jako u předchozího a stejně jako u následujícího trestného činu základní lidská práva a svobody a rovnoprávnost všech lidí bez rozdílů.

Objektivní stránka spočívá ve veřejném projevu sympatií k hnutí. Kdy dojde ke spáchání trestného činu veřejně je stanoveno v § 117 TZ. Díkce zákona stanoví současnou přítomnost nejméně tří osob. Např. na veřejně přístupných prostranstvích na akci s neuzavřeným počtem účastníků (např. slavnostní pochod k výročí narození Adolfa Hitlera) je výklad tohoto znaku v souvislosti s § 404 TZ jasný. Problematický se ale, podle mého názoru, ukazuje při uzavřených akcích členů hnutí, které Policie ČR monitoruje. Z rozhodnutí NS sp. zn. 7 Tdo 634/2011¹³⁵ vyplývá, že se pachatel na akci, které se účastní pouze pozvaní členové hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, může dopustit veřejného projevu sympatií (v konkrétním případě šlo o „heilování“), protože se jej dopouští v přítomnosti nejméně tří osob. Zda jde u těchto osob o přívržence hnutí či nikoli je irelevantní. Nicméně stejným jednáním na stejném místě se nedopustí trestného činu v případě, že toto jednání budou vykazovat všichni přítomní, tedy potencionální „spolupachatelé“. Až na to, že o spolupachatelství v trestněprávním smyslu samozřejmě nepůjde, protože se vůbec nebude jednat o trestný čin, neboť nebude naplněn znak veřejnosti. Požadavek nejméně tří dalších přítomných osob, kteří dle ustálené judikatury nejsou spolupachatelé, je v tomto případě podle mě příliš formalistický. Škodlivost tohoto druhu jednání vzhledem ke specifické povaze rasově motivované činnosti podle mě neklesá v závislosti na tom, že tak jednájí všichni přítomní, ba spíše naopak. Z tohoto úhlu pohledu by se mohlo zdát, že se vina jednotlivce skryje za celý kolektiv, což by bylo v rozporu se zásadou individuální trestní odpovědnosti.

Podle mého názoru tak může dojít k paradoxní situaci, kdy totožné jednání např. heilování jednoho člověka na akci Národního odporu trestným bude, ale na straně druhé kolektivní heilování všech osob na téže akci řekněme o pět minut později protiprávní nebude. Zvláště když si uvědomím, že § 404 TZ nevyžaduje úmysl ovlivnit projevem svého názoru jiné lidi nebo zviditelnit hnutí, je taková situace kuriózní.

Smyslem tohoto ustanovení zřejmě není postihovat prezentaci názoru jednoho člověka doma o samotě či v jeho soukromí, takové ustanovení by bylo v rozporu s demokratickými

¹³⁵ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. srpna 2011 sp. zn. 7 Tdo 634/2011

zásadami státu a svobodou projevu. Smyslem ustanovení je ochrana společnosti před antidemokratickými ideologiemi.¹³⁶ Znak veřejnosti je proto myslím zcela namístě, ale možná by bylo vhodné jej *de lege ferenda* mírně modifikovat v ustanovení 404 TZ oproti obecnému výkladovému § 117 TZ, tak aby postihoval i výše naznačenou situaci. Např. kdo projevuje sympatie k hnutí uvedenému v § 403 odst. 1 před nejméně třemi osobami současně přítomnými, byť by jednali stejně, nebo obsahem tiskoviny nebo rozšiřováním spisu, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

Projev sympatií znamená výslovné nebo i konkludentní zastávání kladného názoru a vztahu k hnutí.¹³⁷ Výslovným projevem sympatií je třeba pronášení hesel předmětného hnutí, konkludentním např. nošení výšivek s logem hnutí. Pokud nebudou mít projevy sympatií spojitost s konkrétním hnutím, může se jednat o naplnění skutkové podstaty § 355 nebo § 356 TZ.

U výrazu hnutí je odkaz na předcházející ustanovení, je tedy potřeba jej chápat tak, jak jsem popsala výše u trestného činu založení, podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka.

Subjektivní stránka vyžaduje úmysl. Pachatelem může být kdokoli.

Od § 403 TZ se liší, jak jsem uvedla výše, zejména tím že nevyžaduje úmysl ovlivňovat nebo přesvědčovat svým názorem druhé lidi.¹³⁸

5.2.6 Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia

Posledním trestným činem proti lidskosti, který uvedu, je přečin, kterého se dopustí, „*kdo veřejně popírá, zpochybňuje, schvaluje nebo se snaží ospravedlnit nacistické, komunistické nebo jiné genocidium nebo jiné zločiny nacistů a komunistů proti lidskosti.*“

U objektu platí výše uvedené, tedy že jsou jím základní lidská práva a svobody a rovnost všech lidí bez rozdílu.

Popíráním se rozumí tvrzení, že se zločiny nestaly. Zpochybňování znamená relativizaci zločinů. Schvalování znamená vyjádření souhlasu s těmito zločiny.¹³⁹ Pod schvalování je možné např. podřadit organizování slavnostního pochodu oslavujícího narozeniny nacistických zločinců jako je Adolf Hitler nebo Rudolf Hess. Jiným konkrétním příkladem schvalování genocidia může být nošení symbolu „88“ na veřejně přístupném shromáždění.

¹³⁶ ČERNÝ, P. *Právní ochrana před extremismem*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008. s. 176.

¹³⁷ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. s. 851.

¹³⁸ ČERNÝ, P. *Právní ochrana před extremismem*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008. s. 176

¹³⁹ Tamtéž

Protože Trestní zákoník nikde nevyjmenovává symboly¹⁴⁰, které by byly trestné, je nutné zkoumat, zda pachatel věděl, že symbol vyjadřuje sympatie k již zaniklému hnutí, v tomto případě nacismu. Jak připomíná Ústavní soud¹⁴¹, samotné nošení takového symbolu trestné není, ale úmysl schvalovat genocidium se dá zjistit i nepřímo z okolností, jež prezentaci symbolů doprovázejí. Zároveň není nutné, aby byl smysl symbolu znám široké veřejnosti.¹⁴²

Ospravedlňováním je obhajoba či zlehčování těchto zločinů např. tvrzením, že hospodářský růst Německa před a během druhé světové války převážil a omluvil vznik koncentračních táborů, nebo že vítězné mocnosti za druhé světové války páchaly ty samé zločiny.¹⁴³

O znaku veřejně také platí, co jsem uvedla výše.

Subjektivní stránka vyžaduje úmysl. Např. podle uvedeného usnesení ÚS¹⁴⁴ nebude trestné nošení uniformy SS na veřejnosti při natáčení historického filmu, právě z důvodu chybějícího úmyslu.

Pachatelem může být kdokoli.

Rozdíl od § 404 je podle stanoviska NS Tpjn 302/2005 nutné spatřovat v projevování sympatií k již zaniklému hnutí a to jen k jeho nejzávažnějším projevům zásahů do sféry lidských práv.

5.3 Modelová situace

Z výše nastíněného je myslím zřejmé, že vztahy mezi jednotlivými trestnými činy nejsou jednoduché, nejenom co se týká souběhů, ale také zdánlivého překrývání znaků skutkových podstat u frekventovanějších trestných činů s rasovým motivem. V praxi je velmi obtížné podřadit závadné jednání pachatelů pod tu kterou skutkovou podstatu, a proto jsem se rozhodla do své práce začlenit také modelovou situaci pro názornější a přehlednější shrnutí.

Všechny trestné činy, o kterých se zmiňuji, jsou úmyslné. Celá situace se tedy děje za předpokladu, že všechny osoby jednají úmyslně. Jako příklad mi poslouží koncert extremistické skupiny.

¹⁴⁰ jiný přístup zvolil slovenský zákonodárce a v § 422 trestného zákona uvádí demonstrativní výčet: „*najma zástav, odznakov, rovnosiat...*“ v odstavci druhém zároveň uvádí, že trestné jsou i pozměněné symboly, pokud budí zdání pravých.

¹⁴¹ usnesení ÚS ze dne 19.5. 2011 sp. zn. IV.ÚS 2613/10

¹⁴² JAMBOROVÁ, K., Trestněprávní postih extremistické symboliky. *Státní zastupitelství*, 2011, č. 3, s. 24-28.

¹⁴³ HERCZEG, J. K trestnímu postihu osvětimské lži. *Trestní právo*, 2002, č. 7-8, s. 2-12. případně více viz WINTR, J., RAČEK, P. Zvyšování trestní represe v letech 1993 až 2008. *Právník*, 2010, č. 6, str. 545-575. část „Osvětimská lež“ str. 555 a násl.

¹⁴⁴ usnesení ÚS ze dne 19.5. 2011 sp. zn. IV.ÚS 2613/10

Žádného trestného činu se nedopustí fanoušek, který je pouhým divákem takového koncertu.

Přečinu § 352 odst. 2 TZ, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, se dopustí fanoušek, který při cestě na koncert způsobí oděrky či modřiny např. osobě z romského etnika, protože „Romy nemá rád“, za předpokladu, že nedojde k naplnění znaku ublížení na zdraví.

Přečinu § 355 TZ, hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob, se dopustí fanoušek, který na koncertě vykřikuje rasistická hesla např. „Židé nejsou lidé“.

Přečinu podle § 356 odst. 1 TZ, podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod, se dopustí fanoušek, který na koncertě vykřikuje rasistická hesla např. „Židé nejsou lidé“, ale s úmyslem přesvědčit o tom své další 4 známé, popř. všechny, kdo budou ochotni poslouchat.

Přečinu podle § 356 odst. 1, 3 písm. b) TZ, podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod, se dopustí zpěvák oné extremistické skupiny, který prezentuje rasistické texty.

Zločinu podle § 403 TZ, založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, se dopustí jak fanoušek, který zaplatí vstupné na koncert extremistické skupiny pořádané hnutím směřujícím k potlačení práv a svobod člověka a zároveň si je vědom toho, že výtěžek ze vstupného pomůže rozšířit vliv hnutí.¹⁴⁵

Přečinu podle § 404 TZ, projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka, se dopustí fanoušek, který se na koncertě objeví v tričku se znakem hnutí. Samozřejmě za předpokladu, že zná jeho význam.

A přečinu podle § 405 TZ, popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia, se dopustí fanoušek extremistického koncertu s tričkem se symbolem např. „88“ znající jeho význam, popř. vykřikuje-li rasistická hesla zjevně spojená s genocidiem, typickým příkladem je heslo „Cikáni do plynu“.¹⁴⁶

5.4 Rasový motiv u ostatních trestných činů

Všechny výše uvedené trestné činy mají společné to, že rasová pohnutka je obligatorním znakem základní skutkové podstaty.

¹⁴⁵ podle Jamborové se za takové hnutí dá považovat např. Dělnická strana. Více viz JAMBOROVÁ, K., *Trestněprávní postih...* s. 24-28.

¹⁴⁶ Takový výrok už má přímou spojitost s nacistickými vyhlazovacími tábory. Viz ČERNÝ, P. *Právní ochrana před extremismem*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008. s. 166.

Kromě jmenovaných trestných činů je rasový motiv znakem i u jiných trestných činů, avšak až v jejich kvalifikovaných podstatách. Rasový motiv u nich představuje modifikaci základní skutkové podstaty, základní skutkovou podstatu nemění v jejich podstatných znacích.¹⁴⁷

Domnělá nebo skutečná rasa či příslušnost k etnické skupině je podnětem, který pachatele vede ke spáchání trestného činu, a je okolností pro použití vyšší trestní sazby. Objekt takových trestných činů je ale stejný jako je u základní skutkové podstaty, tzn. např. lidský život u § 140 odst. 1, 3 písm.g) TZ, zdraví u § 145 odst. 1, 2 písm. f) TZ či vlastnictví u § 228 odst. 1, 3 písm. b) TZ. Nejedná se tedy o trestné činy, které by primárně chránily rovnost a důstojnost lidí bez rozdílu, jako u předchozích trestných činů, proto se o nich zmiňují jen příkladmo a v krátkosti.

Zdá se mi důležité připomenout vazbu § 352 odst. 2 TZ, kdy v případě způsobení následku bude pachatel odpovědný za závažnější poruchový trestný čin, tzn. právě za čin s rasovým motivem v kvalifikované skutkové podstatě.

Z legální formulace „*spáchá-li takový čin na jiném/jeho věci pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání*“ vyplývá, že pokud se někdo zastane takové osoby, ale sám není příslušníkem jiné rasy či etnika, a při vzniklé potyčce mu bude např. ublíženo, nepůjde o trestný čin spáchaný s rasovým motivem. To ostatně potvrzuje i judikatura Nejvyššího soudu.¹⁴⁸

Usnesení NS vysvětluje, že se u zastávce nejedná o chráněnou osobu, jako je tomu např. u § 327 TZ „*ochrana podle § 323 až 326 se poskytuje také osoby, která vystoupila na podporu nebo na ochranu orgánu státní správy, územní samosprávy...*“.

Já si myslím, že v případě osoby, která vystoupí na podporu nebo na ochranu osob, na něž je útočeno kvůli rasovým předsudkům, by mělo být požíváno podobné ochrany. Myslím si, že na začátku takového trestného činu stojí rasový motiv, třebaže ne přímo u osoby poškozené, ale u pachatele ano, a proto by měl být jako rasový motiv také hodnocen. Vzhledem ke škodlivosti pachatelova jednání a vzhledem k účelu rasového motivu jako okolnosti zvyšující trestní sazbu by de lege ferenda mohlo být zvaženo, zda do Trestního zákoníku takovou ochranu osobám, které se zastávají a nejenom nečinně přihlížejí, nepřiznat.

¹⁴⁷ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. s. 147.

¹⁴⁸ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29.3.2001 sp. zn. 4 Tz 35/2001. Právní věta: „Trestný čin podle § 222 odst. 2 písm. b) tr. zák. (způsobení těžké újmy na zdraví z rasových pohnutek) může být spáchán na jiném z důvodu jeho rasy, národnosti, politického přesvědčení, či vyznání, nikoliv však pro rasu další osoby, byť napadený vystoupil na její ochranu.“

6. Vybrané aspekty slovenské právní úpravy

Slovenský z. č. 300/2005 Z.z., Trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů, upravuje trestné činy rasově motivované podobným způsobem jako je tomu v českém Trestním zákoníku. Nazývá je však „*trestnými činy extrémizmu*“.¹⁴⁹

Obsahuje skutkové podstaty trestných činů Podpory a propagácie skupín smerujúcich k potlačení základných práv a slobôd podľa § 421 a 422 (ekvivalent českého § 403 a § 404 TZ), Hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423 (ekvivalent § 355 TZ), Podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424 (ekvivalent § 352 odst. 2 TZ), Podnecovania, hanobenia a vyhrážania osobám pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine alebo pôvodu rodu podľa § 424a (ekvivalent § 356 TZ, 405 TZ) a trestný čin spáchaný z osobitného motívu podľa § 140 písm. d) a f). (ekvivalent trestných činů s rasovým motivem coby okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby).

Všechny výše uvedené skutkové podstaty mají podobné znaky jako u české právní úpravy, až na některé odchylky.¹⁵⁰ Jejich objekt a objektivní stránka je ale velmi obdobná českému znění, a proto se jimi ani nebudu zabývat více do hloubky. Cílem mé práce totiž není analyzovat slovenskou úpravu, pouze bych chtěla poukázat na jiný přístup slovenského zákonodárce k jednání, které se objevuje i u nás, ale není u nás trestné.

Proto se zaměřím na základní skutkové podstaty tří trestných činů, které byly přidány z.č. 257/2009 Z.z, a to Výroba extrémistických materiálů (§ 422a), Rozšiřovanie extrémistických materiálů (§ 422b) a Prechovávanie extrémistických materiálů (§ 422c).¹⁵¹ Těmito třemi se budu zabývat z toho důvodu, že česká úprava takové trestné činy neobsahuje a myslím si, že je to ke škodě věci.

Důvodová zpráva¹⁵² uvádí, že spolu se zavedením těchto nových skutkových podstat bylo nutné zavést i definici extremistického materiálu. Tato definice je myslím vyčerpávající a zahrnuje „*písomné, grafické, obrazové, zvukové alebo obrazovo-zvukové vyhotovenie*“ materiálů pod body a) až e).¹⁵³ Zároveň v odstavci dalším je specifikováno, že nakládání s takovým materiálem je nutné činit s úmyslem podněcovat nenávist, násilí nebo bezdůvodně

¹⁴⁹ § 140a Trestného zákona

¹⁵⁰ např. je u některých kvalifikovaných skutkových podstat podmínkou jejich naplnění spáchat trestný čin „ako verejný činiteľ“

¹⁵¹ ZÁHORA, J., *Európská Únia a boj proti extrémizmu. Právny obzor*, 2010, č. 5, s. 445-456.

¹⁵² Důvodová zpráva k zákonu 257/2009. dostupná na nrsr.sk

¹⁵³ více viz § 130 odst. 8 z.č. 300/2005 Z.z.

odlišné zacházení s jednotlivcem či skupinou osob z rasových důvodů, čímž se eliminuje trestnost výroby např. filmových rekvizit apod. Za extremistický materiál se považuje také replika zaměnitelná s originálem.¹⁵⁴

Konkrétně slovenský Trestný zákon kriminalizuje výrobu a podílení se na výrobě extremistických materiálů. Takové jednání je nejpřísněji trestné, pachatel může být potrestán třemi až šesti lety odnětí svobody, což je dokonce nejvyšší trest ze všech základních skutkových podstat trestných činů zařazených do kategorie trestných činů extrémizmu objevujících se v hlavě dvanácté Trestného zákona. Takto vysoká trestní sazba jistě ukazuje na závažnost, kterou slovenský zákonodárce výrobě a podílení se na výrobě extremistických materiálů připisuje. V porovnání s ostatními trestnými činy extrémizmu se mi však takto nastavená trestní sazba zdá být příliš vysoká.

Jednočinný souběh s ustanoveními § 422b a § 422c Trestného zákona je vyloučen.¹⁵⁵

Mírněji postihuje rozmnožování, přepravu, zaopatření, zpřístupňování, uvádění do oběhu, dovoz, vývoz, nabízení, prodej, zasílání nebo zprostředkování. Nejmírnější sankce Trestný zákon stanoví za přechovávání extremistických materiálů.

Rozmnožováním má na mysli výrobu kopie nebo kopií, přepravu, dovoz, vývoz, uvedení do oběhu, nabídku nebo prodej a další způsoby rozšiřování materiálu. Zaopatřením je způsob získání materiálu jinak než výrobou. Přechováváním např. ukrytí materiálu.¹⁵⁶

Všechny tři trestné činy jsou úmyslné, pachatelem může být kdokoli.

Myslím si, že slovenská úprava by mohla v tomto ohledu sloužit jako inspirační zdroj. Trestnost v Trestném zákoně popsaného nakládání s extremistickým materiálem, zvláště když je vázáno na úmysl podněcovat nenávisť, násilí nebo odlišné zacházení z rasových důvodů, je podle mého článkem ochrany, který v českém Trestním zákoníku chybí. Výroba a jiné nakládání s extremistickým materiálem s daným úmyslem podporuje a pomáhá zakořenit jednání, proti němuž české trestní právo bojuje trestnými činy rasově motivovanými. Z historie, zejména co se týká antisemitismu, je patrné, že propagandistický materiál je velmi nebezpečná zbraň. Proto by i takové nakládání mělo být postižitelné.

Trefnou myšlenkou se mi zdá být připomínka, že proti tak antidemokratickým hodnotám, jaké představuje rasismus, je potřeba bojovat předem, ne čekat, až se něco stane.¹⁵⁷ Proto by bylo vhodné postihovat výrobu a jiné nakládání s extremistickým materiálem pokud možno

¹⁵⁴ §130 odst. 9 z.č. 300/2005 Z.z.

¹⁵⁵ KORDÍK, Marek. In BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. (eds) a kol. *Trestný zákon. Osobitná část. Komentár. II. diel.1.* vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 1462.

¹⁵⁶ tamtéž

¹⁵⁷ HERCZEG, J. Tolerance intolerantních – svoboda projevu versus rasismus. *Justičná revue*, 2011, č. 8-9, s. 1031-1048.

tak, aby takovým materiálem nedocházelo k přesvědčování jiných lidí o „výhodách“ těchto antidemokratických ideologií.

Skutková podstata by mohla např. znít: „kdo vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, zprostředkuje, prodá nebo jinak jinému opatří nebo pro jiného přechovává extremistický materiál, bude potrestán...“ Klíčovým důvodem pro trestnost se mi zdá být výše zmiňovaný úmysl, proto si také myslím, že znak přechovávání by měl být vázán na jinou osobu oproti slovenské úpravě. Nelze totiž podle mého názoru podněcovat druhé přechováváním (tedy faktickou mocí nad materiálem). Situace se změní až v momentě, kdy osoba přechovávající materiál by jej použila jako prostředek k podnícení nenávisti, tzn. by s ním nějakým způsobem nakládala.

Pojem extremistický materiál by bylo třeba definovat, myslím si ale, že slovenská úprava může být dobrým podnětem.

Ostatní pojmy Trestní zákoník zná a pracuje s nimi. Např. výrobou rozumí jakýkoli způsob vyhotovení, opatřením jakýkoli způsob získání, přechováváním se rozumí faktická moc nad věcí apod.¹⁵⁸

¹⁵⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. s. 351.

7. Závěr

V současné době si problematika rasové nesnášenlivosti a diskriminace a hlavně snaha o její omezení nebo úplnou eliminaci vyžaduje a zasluhuje stále větší pozornost. Aktualita tohoto tématu je zřejmá nejen ze zájmu médií, ale i z postoje vlády, která boj proti extremismu zahrnula do svého prohlášení.

Ideálním stavem by samozřejmě bylo, kdyby nebyly potřebné žádné skutkové podstaty trestných činů s rasovým motivem, kdyby byly zahrnuty do Trestního zákoníku pouze jako přežitek horších časů. Preventivní opatření by fungovala do té míry, že by k páchání těchto trestných činů nedocházelo a nebylo by ani potřeba trestné činy rasově motivované jakkoli analyzovat. Nicméně takový stav je bohužel nejspíš jen utopistickou vizí. Nezbývá tedy nic jiného, než se snažit takové jednání co nejdůkladněji postihovat.

Na základě rozboru trestných činů rasově motivovaných, který jsem provedla, mohu konstatovat, že česká právní úprava se mi zdá být komplexní až na drobné, výše zmiňované nedostatky. Co se týká plnění závazků plynoucích z mezinárodních smluv, oceňuji, že Česká republika průběžně novelizuje daná ustanovení a snaží se tak požadavkům vyhovět viz např. zmiňovaná novela č. 330/2011 Sb., byť zrovna u dané novely si myslím, že odkaz na obecnější skutkovou podstatu v odstavci prvním § 352 TZ není nejšťastnějším řešením a tento odkaz bych vypustila.

U plnění požadavků mezinárodních smluv pak zejména velmi kladně hodnotím uvedení odkazu na trestné činy rasově motivované v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Přestože tam nejsou zahrnuty všechny trestné činy, které by dle mého názoru mohly – např. § 403 TZ, znamená to další krok v eliminaci možností rasově motivovaného jednání.

V Trestním zákoníku je ochrana poskytována prostřednictvím jak přečinů, tak zločinů i zvláště závažných zločinů, což ukazuje na odstupňovanost závažnosti jednotlivých druhů jednání a zároveň na široké spektrum škodlivého chování, které Trestní zákoník upravuje.

Skutkové podstaty předmětných trestných činů se objevují jak v hlavě desáté, tak v hlavě třinácté. Toto rozdělení je podle mě trochu nesystematické a bylo by lepší, kdyby tyto příbuzné trestné činy byly blíže u sebe.

Jako souhrn mi přijde ochrana poskytovaná Trestním zákoníkem celistvá. Při zevrubnějším zkoumání jsou skutkové podstaty jasné a srozumitelné. Myslím si, že je v Trestním zákoníku ochrana před rasově motivovaným jednáním vyjádřena dostatečně, až na

malé výtky jako jsou např. snížení hranice u vyhrožování způsobením škody na škodu značnou u § 352 odst. 2 TZ násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci či modifikaci znaku veřejně u § 404 TZ projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka, na znak „nejméně před třemi osobami, byť by jednali stejně“. Větší nedostatek u stávající úpravy se ještě objevuje u vymezení znaků skutkové podstaty § 402 apartheid a diskriminace skupiny lidí, které je podle mě nevyhovující a v rozporu se zásadou nullum crimen sine lege certa. Navrhovala bych lépe propracovat skutkovou podstatu např. pomocí definice uvedené v Mezinárodní úmluvě o potlačení a trestání zločinu apartheidu.

I přesto si myslím, že když ke všem skutkovým podstatám rasově motivovaných trestných činů tzn. k § 352 odst. 2 TZ, § 355 TZ, § 356 TZ, § 400, § 401 TZ, § 402 TZ, § 403 TZ, § 404 TZ, a § 405 TZ ještě navíc připočtu rasový motiv jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby v kvalifikovaných skutkových podstatách jiných trestných činů a obecně přitěžující okolnost podle § 42 písm.b), je zřejmé, že odpověď na otázku komplexnosti bude kladná.

De lege ferenda bych však navrhovala ještě zahrnutí nové skutkové podstaty výroby a jiného nakládání s extremistickým materiálem po vzoru slovenské právní úpravy. A kromě této nové skutkové podstaty bych také doporučovala poskytnout ochranu podobnou té v § 327 TZ osobám, které vystoupí na obranu nebo podporu osob napadených kvůli intoleranci a nesnášenlivosti. Podle mého si takové osoby ochranu rozhodně zaslouží, představují totiž pravý opak pachatelů, v jistém smyslu zastánce demokratických hodnot, a neměly by být kvůli tomu v nevýhodě.

8. Literatura

Monografie

BAHÝLOVÁ, Lenka, FILIP, Jan, MOLEK, Pavel (eds.) a kol. *Ústava České republiky. Komentář*. Praha: Linde, 2010. s.1533, ISBN 978-80-7201-814-7.

BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. (eds) a kol. *Trestný zákon. Osobitná část. Komentář. II. díl*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 1608. ISBN 978-80-7400-394-3.

ČERNÝ, P. *Právní ochrana před extremismem*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 270. ISBN 978-80-7400-053-9.

ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem a svědkům trestných činů*. 1. vydání. Praha: Grada publishing, a.s., 2007. s. 191, ISBN 978-80-247-2014-2.

DACÍK, Tomáš. *Člověk a rasa*. Brno: Akademické nakladatelství_CERM s.r.o., 2001. s. 130, ISBN 80-7204-216-5.

DEMJANČUK, Nikolaj, DROTÁROVÁ, Lucia. *Vzdělání a extremismus*. 1. vydání. Praha: Epoque s.r.o., 2005. s. 136, ISBN 80-86328-83-X.

GRÍVNA, T., POLČÁK, R. (eds.). *Kyberkriminalita a právo*. Praha: Auditorium, 2008. s. 220. ISBN 978-80-903786-7-4.

HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: ASPI a.s., 2008. s. 260, ISBN 978-80-7357-311-9.

CHMELÍK, Jan. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde, 2001. s. 172, ISBN 80-7201-265-7.

JELÍNEK, J., HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2012, s.208. ISBN 978-80-87576-07-6.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 896 s. ISBN 978-80-87212-24-0.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, 1216 s. ISBN 978-80-87212-22-6.

KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. s. 568, ISBN 80-7179-813-4.

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. str. 509, celkem 866, ISBN 80-7106-242-1.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 1998. s. 335. ISBN 80-71782-26-2.

MOULISOVÁ, Marcela, ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie a prevence kriminality*. 1. vydání. Praha: Armex Publishing, 2004. s. 146, ISBN 80-86795-05-5.

NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ A., PÚRY, F. a kol. *Trestní právo hmotné II. Zvláštní část*. 3. vydání. Praha: Codex, 1997, s. 302. ISBN 80-85963-24-8.

NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef, a kol. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008. s. 528, ISBN 978-80-7353-376-8.

PAVLÍČEK, Václav, a kol. *Ústavní právo a státověda II. Díl. Ústavní právo české republiky*. 1. úplné vydání. Praha: Leges, 2011. s. 1120, ISBN 978-80-87212-90-5.

PETRÁŠ, René, PETRŮV, Helena (eds). *Menšiny a právo v České republice*. 1. vydání. Praha: Auditorium s.r.o., 2009. s. 507. ISBN 978-80-87284-00-1.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. 1. vydání, Voznice: Leda, spol. s r.o., 2001. str. 528, celkem 752, ISBN 80-85927-85-3.

REPÍK, B. (ed). *Problémy implementace Statutu Mezinárodního trestního soudu do právního řádu. Sborník příspěvků ze semináře pořádaného Českou národní skupinou Mezinárodní skupiny pro trestní právo*. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2004. s. 97. ISBN 80-7179-911-4.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010 s. 2011. ISBN 978-80-7400-178-9.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana (ed). *Výchova k toleranci a proti rasismu: multikulturní výchova v praxi*. Praha: Portál s.r.o., 2008. s. 280, ISBN 978-80-7367-182-2.

WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a současnosti*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000. s. 223, ISBN 80-246-0099-4.

Odborné články

HERCZEG, J. Tolerance intolerantních – svoboda projevu versus rasismus. *Justičná revue*, 2011, č. 8-9, s. 1031-1048.

HERCZEG, J. Extremismus, tolerance a svoboda projevu. *Trestní právo*. 2003, č. 7-8, s. 2-10.

HERCZEG, J. K trestnímu postihu osvětimské lži. *Trestní právo*. 2002, č. 7-8, s. 2-12.

CHROMÝ, J. Rasismus v trestněprávních souvislostech. *Právo a rodina*. 2006, r. 8, č. 1, s. 19-24.

CHROMÝ, J. Příčiny kriminality mládeže z pohledu sociálního prostředí. *Právo a rodina*. 2010, r. 12., č. 10, s. 17-20.

JAMBOROVÁ, K. Trestněprávní postih extremistické symboliky. *Státní zastupitelství*. 2011, č. 3, s. 24-28.

KONŮPKA, P. Právo poškozeného na účinné a nezávislé vyšetření některých trestných činů jako základní lidské právo. *Státní zastupitelství*. 2010, č.9, s. 7-16.

KUČERA, P., PTÁČEK, M. Chráníme etnické menšiny opravdu dostatečně? *Trestní právo*. 2009, č. 2, s. 3-7.

LOUNOVÁ, MIHOLA. Cesty prevence kriminálních deliktů. *Trestní právo*. 2005, č. 4, s. 3-6.

MÁDR, J, RŮŽIČKA, M. K trestné činnosti spojené s extremismem z pohledu státního zastupitelství (a to na pozadí dvou rozhodnutí Nejvyššího soudu). *Státní zastupitelství*. 2005, č. 9, s. 2-10.

MAREŠOVÁ A. Sociálně patologické jevy. *Trestněprávní revue*. 2010, č. 2, str. 52-57.

ŠÁMAL, P. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 22-36.

VANTUCH, P. K novele č. 330/2011 Trestního zákoníku a Trestního řádu. *Trestní právo*. 2012, č.1, s. 4-15.

VOLEVECKÝ, P. Kybernetické trestné činy v trestním zákoníku. *Trestní právo*. 2010, č. 7-8, s. 19 - 43.

VUČKA, J. Nad rolí národnosti v rozhodování orgánů činných v trestním řízení. *Trestněprávní revue*. 2011, r. 10, č. 7, s. 192-195.

WINTR, J., RAČEK, P. Zvyšování trestní represe v letech 1993 až 2008. *Právník*. 2010, č. 6, s. 545-575, část „Osvětimská lež“ str. 555 a násl.

ZÁHORA, J. Európská Únia a boj proti extrémizmu. *Právny obzor*. 2010, č. 5, s. 445-456.

Zákony a judikatura

z.č. 140/1961 Sb. Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

z.č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

z.č. 300/2005 Z.z., Trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů

z.č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ve znění pozdějších předpisů

z.č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod ve znění pozdějších předpisů

z.č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

z. č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

z. č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů

z. č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací, antidiskriminační zákon

Mezinárodní úmluva o potlačení a trestání zločinu apartheidu, dostupná na:

<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-apartheid.pdf>

Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (č. 95/1974)

Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin

směrnice Rady 2000/43/ES

Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29.3.2001, sp. zn. 4 Tz 35/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9.10. 1997, sp. zn. 2 Tzn 85/97

Usnesení Ústavního soudu ze dne 19.5. 2011, sp. zn. IV.ÚS 2613/10

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. srpna 2011, sp. zn. 7 Tdo 634/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2008, sp. zn. 7 Tdo 1472/2008

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2006, sp. zn. Tpjn 302/2005

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18.12. 2002 ,sp. zn. 6 Tdo 524/2002

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 10. 2001 ,sp. zn. II ÚS 435/01

Rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 14.6.2010, sp. zn. 6 T 10/2010

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 6.2.2002, sp. zn.45 T 7/2000

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.4.2006, sp. zn. 5 Tdo 79/2006

Nález Ústavního soudu ze dne 30.10. 2007, sp. zn. Pl.ÚS 2/06, bod 126

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11.12.2002 sp. zn. 7 Tdo 989/2002

Ostatní zdroje

Člověk – „rasy“ a rasové mýty, Prof. PhDr. Jaroslav Malina, DrSc., Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity, Brno. Dostupné na:

<www.fhs.cuni.cz/kos/kestazeni/ttexty/rasove_myty.doc>

Důvodová zpráva k Trestnímu zákoníku

Důvodová zpráva k Trestnímu zákonu

Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Důvodová zpráva k Trestnému zákonu, dostupná na:

<<http://www.nrsr.sk/web/Page.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=4&ID=858>>

Miroslav Mareš a kol. analýza pro ministerstvo vnitra ČR – odbor bezpečnostní politiky. České militantní neonacistické hnutí (aktuální trendy), Brno 2011, str.54, dostupné na: <www.scribd.com/doc/83326259/Česke-militantni-neonacisticke-hnuti-aktualni-trendy>

Metodický materiál. Extremismus. Nejvyšší státní zastupitelství, 2009, Brno, str. 94. Dostupné na: <portal.justice.cz/nsz/soubor.aspx?id=82741>

Prohlášení zmocněnkyně vlády pro lidská práva

<<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/zmocnenkyne-vlady-pro-lidska-prava-varuji-pred-zneuzitim-problemu-na-severu-cech-extremisty-87263/>>

Stanovisko poradního výboru Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin. Dostupné na:

<www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/aktuality/3rd_OP_CzechRepublic_en_26aug2011_cz_preklad.pdf>

SCHEINOST, Miroslav (ed). *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. s. 239. Dostupné na: <www.ok.cz/iksp/docs/371.pdf>

ŠTĚCHOVÁ, Markéta (ed). *Právní ochrana etnických menšin v ČR. Závěrečná zpráva z výzkumu*. 2002. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. [online]. Dostupné na <<http://www.ok.cz/iksp/docs/275.pdf>>.

ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Interetnické konflikty jako důsledek rasové nevráživosti*. 2001. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. [online]. Dostupné na:

<<http://www.ok.cz/iksp/docs/266.pdf>>

Výroční zpráva Ministerstva vnitra o problematice extremismu, dostupné na:

<<http://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>>

Násilnické Romy vyprovokovala barva pleti. [online]. Lidovky.cz, 29. května 2009, [citováno 27.2.2012]. Dostupné na: <http://www.lidovky.cz/nasilnicke-romy-vyprovokovala-barva-pleti-f2y-/ln_domov.asp?c=A090529_092658_ln_domov_bat>

Žhářů z Vítkova se zastávají tisíce lidí na Facebooku. [online]. Lidovky.cz, 24. října 2010, [citováno 27.2.2012]. Dostupné na: <http://www.lidovky.cz/zharu-z-vitkova-se-zastavaji-tisice-lidi-na-facebooku-p08-/ln_domov.asp?c=A101024_120423_ln_domov_spa>

9. Abstrakt/Summary

Trestné činy rasově motivované postihují jednání, kterým pachatel útočí na základní hodnoty demokratické společnosti. Pluralita a odlišnost jsou totiž atributy, které zaručují společnosti její rozvoj a vývoj, a proto je nutné je chránit.

Ve své práci shrnuji platnou právní úpravu a analyzuji jednotlivé skutkové podstaty trestných činů rasově motivovaných včetně několika návrhů de lege ferenda. Nezapomínám ani na kriminologické aspekty rasově motivované trestné činnosti. Zejména prevence je problematika, na kterou by měla být podle mě zaměřena velká pozornost. V neposlední řadě se také zabývám tou částí slovenské právní úpravy, jejíž obdoba se v českém trestním právu neobjevuje.

Výsledkem mé práce je zjištění, že i přes jisté nedostatky česká právní úprava obsahuje přijatelnou ochranu před rasistickými útoky různé intenzity.

Racially motivated criminal offences aim at a conduct in which a perpetrator attacks the fundamental values of a democratic society. Pluralism and diversity are attributes guaranteeing development and evolution of the society. Hence the need for their protection.

In my work I summarize the valid legal regulation and analyze individual bodies of the racially motivated crimes including some possible suggestions de lege ferenda. I do not forget to mention criminological aspects of these crimes. Especially prevention is a part of criminology which should be given more attention. Last but not least I deal with a part of Slovak regulation which parallel is not included in the Czech criminal law.

The result of my work is the conclusion that the Czech criminal law provides sufficient protection against racist assaults of varying intensity.

10. Seznam klíčových slov

Apartheid

Diskriminace

Genocidium

Hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka

Podněcování

Rasa

Rasismus

Rasový motiv

Trestné činy narušující soužití lidí

Trestné činy proti lidskosti

Trestné činy rasově motivované

Trestní zákoník

Trestný zákon